

”HYVÄSSÄ SARJASSA”

Näkökulmia sijaisyyteen työnohjausryhmissä

**Orvokki Julkunen
Pro gradu –tutkielma
Psykologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Tammikuu 2011**

TIIVISTELMÄ

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Psykologian laitos

JULKUKEN, ORVOKKI: ”HYVÄSSÄ SARJASSA” Näkökulmia sijaisisyyteen
työnohjausryhmissä

Pro gradu -tutkielma, 34 s., 11 liites.

Ohjaaja: Aarno Laitila

Psykologia

Tammikuu 2011

Maassamme lastensuojelukenttää on tarkasteltu psykologisena ilmiönä vain vähän ja sijaisisyyteen liittyvät kysymykset ovat tutkimuskohteina sitäkin marginaalisempia. Tässä pro gradu-tutkielmassa tahdottiin kuvata perhekoti- ja sijaisisien tapoja osallistua ryhmätyönohjauksessa käytyjen dialogien rakentamiseen. Lisäksi oltiin kiinnostuneita, millaisin äänin ja minkälaisista positioista he näihin keskusteluihin osallistuivat. Tutkimuskysymyksiä lähestyttiin monitoimijaisen dialogisuuden näkökulmasta käsin. Tutkielman aineistona oli kolme videotallennettua ja transkriboitua perhekotivanhempien ryhmätyönohjausistuntoa, joihin oli osallistunut 2-3 perhekoti-isää sekä kolme sijaisvanhempien ryhmätyönohjausistuntoa, joihin oli osallistunut 3-4 sijaisisää. Aineistosta valittiin neljä otetta, jotka analysoitiin Seikkulan, Laitilan ja Roberin kehittämällä monitoimijaisen vuorovaikutuksen laadullisella dialogin analyysimenetelmällä. Osoittautui, että perhekoti-isät hallitsivat määrän dominanssia niissä episodeissa, joihin analysoidut otteet sijoittuivat mutta sijaisisien kohdalla määrän dominanssia hallitsi äänessä olleen sijaisisän puoliso. Perhekoti- ja sijaisisien dialogisuutta tutkittaessa havaittiin, että ilmaisuillaan perhekoti- ja sijaisisät kuljettivat keskustelua eteenpäin, viittasivat aiemmin sanottuun ja pyrkivät synnyttämään jaettua ymmärrystä keskustelijoiden välille. Kävi kuitenkin ilmi, että analyysin kohteena ollut perhekoti-isä oli sijaisisää tottuneempi keskustelija, minkä pääteltiin johtuvan erilaisista ammatillisista taustoista. Tutkimuksesta kävi myös ilmi, että perhekoti-isät keskustelivat pääasiassa perhekoti-yrittäjän positioista käsin ja heidän ilmaisuensa olivat ammatillisten äänien kyllästämiä. Tarkastelun kohteena olleen sijaisisän ilmaisut oli vastaavasti tuotu ilmi sijaisisän positioista käsin ja ilmaisuista heijastuvat äänet olivat henkilökohtaisia ja tunnesävyisiä. Tehtyjen havaintojen perusteella pääteltiin, että perhekoti- ja sijaisisät lähestyivät sijoitetun lapsen etua erilaisista näkökulmista, mikä heijastui heidän ilmaisuistaan. Tutkimuksessa osoittautui, että perhekoti- ja sijaisisien keskusteluissa oli piirteitä, jotka liittyvät erityisesti monitoimijaisissa kokoonpanoissa käytyihin dialogeihin. Tutkielma tuotti uutta tietoa perhekoti- ja sijaisisyydestä mutta vain vähän tutkimuksellista huomiota saaneena todettiin sijaisisyyden tarjoavan useita jatkotutkimushaasteita.

Avainsanat: sijaisisyys, perhekoti-isyys, ryhmätyönohjaus, dialogisuus, positio, ääni

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
1.1 Sijaisvanhemmuus	2
1.2 Työnohjaus	7
1.3 Dialogisuus	9
1.4 Tutkimuksen tarkoitus	12
2 AINEISTON ANALYYSI JA MENETELMÄ	13
2.1 Tutkimuksen aineisto	13
2.2 Menetelmä	14
2.3 Analyysin kulku	15
3 TULOKSET	19
3.1 Tulosten esittämistapa	19
3.2 Istuntojen dominanssit	19
3.3 Perhekoti-isät dialogien rakentajina	20
3.4 Sijaisisät dialogien rakentajina	21
3.5 Perhekoti-isien ilmaisujen positiot ja äänet	23
3.6 Sijaisisien ilmaisujen positiot ja äänet	25
POHDINTA	28
LÄHTEET	35
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Mitä on olla sijaisisä? Miten he asiat näkevät ja kokevat? Sijaisvanhemmuutta tarkasteltaessa huomio kiinnittyy yleensä sijoitettuihin lapsiin ja sijaisäiteihin sijaisisien unohtuessa kuin huomaamatta näkökentän laitamille. Sijaisisien hiljaisuus ja huomaamattomuus ovat olleet aiheenvalinnan innoittajia sekä Huuskolle (2005) että minulle valitessamme toisistamme tietämättä aiheita tutkielmillemme. Ilmiö ei jää kuitenkaan vain kahden yliopisto-opiskelijan huomioiden varaan. Inchin (1999) sekä Wilsonin, Fysonin ja Newstonen (2007) mukaan sijaisisät jäävät sijaisäitien varjoon alan tutkimuksissa, perhehoitokeskusteluissa ja sijaishuollon toimintakäytännöissä. Miksi sijaisisyyden ja -isien pitäisi kuitenkin jäädä naisvaltaisen sijaishuollon marginaaliin? Eikö sijaisisyydellä ole oma erityislaatuisuutensa, jolla on paljon annettavaa sijoitetuista lapsista huolehtimisessa? Yksi keino purkaa tätä marginalisoitumista on ottaa sijaisisät tutkimuksen fokukseen. Pro gradu -tutkielmassani kuvaan laadullisin menetelmin ryhmätyönohjausistuntoihin osallistuneiden sijais- ja perhekoti-isien puheen piirteitä. Lähestyn aihetta dialogisuuden näkökulmasta, jolloin tutkimuskohteena ovat sijais- ja perhekoti-isien tavat rakentaa dialogia sekä heidän ilmaisemansa positiot ja äänet. Tutkielmani liittyy Ennen ja jälkeen huostaanoton -tutkimushankkeeseen, jonka keskeisenä tavoitteena on ammatillisten ja henkilökohtaisten ulottuvuuksien tutkiminen sijaisvanhemmuudessa, ammatillisten perhekotien vanhemmuudessa sekä työnohjaaja - perheterapeuttien ammattikäytännöissä. Ennen ja jälkeen huostaanoton- tutkimushanke on osa Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen psykoterapian opetus- ja tutkimusklinikan toimintaa (Laitila, 2008). Osa tutkimushankkeen tuottamista ryhmätyönohjausistuntojen videotallenteista toimii tutkielmani aineistona.

3.2 Sijaisvanhemmuus

Sijaisvanhemmuuden ja ammatillisten perhekotien vanhemmuuden lähtökohdat nousevat lastensuojelulaista. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaiset lapsen oikeudet sekä taata lapselle erityinen suojeleminen tilanteissa, joissa hänen hyvinvointinsa uhkaa vaarantua (Mahkonen, 2007). Lain mukaan vastuu lapsen hyvinvoinnista on ennen kaikkea lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla mutta viranomaisen on tuettava ja autettava perheitä ja ohjattava ne tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Lastensuojelulain mukaan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on otettava lapsi huostaan ja järjestettävä hänelle

sijaishuolto silloin, kun huostaanoton edellytykset täyttyvät. Huostaanoton jälkeen lapselle tulee järjestää hänen tarpeitaan vastaava sijaishuolto, jolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto voidaan toteuttaa perhehoitona, laitoshoidon tai muulla lapsen tarpeiden mukaisella tavalla (Lastensuojelulaki 417/2007; Saastamoinen, 2008). Vuonna 2009 kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli 16 643 lasta ja nuorta, joista 10 984 oli huostaan otettuina tai kiireellisesti sijoitettuina (Kuoppala & Säkkinen, 2010).

Sijaishuollon hoitomuodolla, perhehoidolla tarkoitetaan lapsen hoidon, huolenpidon ja kasvatuksen järjestämistä hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa. Perhehoidon tavoitteena on tarjota perhehoidossa olevalle lapselle mahdollisuus perheenomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin. Perhehoitoa antavat ammatilliset perhekodit sekä sijaiskodit joista on säädetty muun muassa Sosiaalihuolto- ja Perhehoitajalaeissa (Saastamoinen, 2008). Sijaisvanhemmuutta ja perhekotien vanhemmuutta yhdistävät arkilähtöinen sijoitettujen lasten yleinen auttaminen, jonka taustalla on usein kutsumus sekä hyvinkin henkilökohtainen auttamisenhalu siihen liittyvine tunteineen (Laitila, 2008). Sijaiskoti eli sijaisperhe voi toimia lastensuojelun tuki- tai kriisiperheenä ja tarjota lyhytaikaista perhehoitoa mutta usein huostaan otettujen lasten sijoitukset ovat pitkäaikaisia (Perhehoitoliitto, 2010). Vuonna 2009 sijoitetuista lapsista ja nuorista asui perhehoidossa (vrt. sijaiskoti) 49 % (4 042 lasta) ja ammatillisessa perhekotihoitossa (vrt. ammatillinen perhekoti) 21 % (1 730 lasta) (Kuoppala & Säkkinen, 2010).

Perhehoidon ensimmäisellä muodolla, ammatillisilla perhekodeilla tarkoitetaan yksityisiä sosiaalipalveluiden tuottajia, jotka liike- ja ammattitoimintaa harjoittaen myyvät kunnille sijaishoitopaikkoja ja muita lasten ja nuorten palveluja. Ammatillisten perhekotien toimiluvista ja valvonnasta vastaavat aluehallintovirastot. Ammatillisten perhekotien tuottamat palvelut perustuvat sopimukseen tai hallintopäätökseen, johon tarvittaessa liittyy huolto-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma. Hoitomuotona ammatilliset perhekodit sijoittuvat sijaiskotien ja laitoshuollon väliin ja niihin sijoitetaan lapsia, jotka tarvitsevat sijaiskoteja vaativampaa hoitoa. Ammatillisten perhekotien edellytyksenä on, että huoltajapariskunta tai hoitajat, joita kutsutaan perhekotivanhemmiksi, asuvat perhehoidossa. Heidän lisäksi ammatillisissa perhekodeissa toimii yleensä palkattua henkilökuntaa, joita koskevat samat kelpoisuusvaatimukset kuin kunnan vastaavissa tehtävissä toimivia sosiaalihuollon ammatilaisia. Ammatillisten perhekotien vanhemmat ovat yleensä kunkin perhekodin toiminnasta vastaavia yrittäjiä sekä perhekotinsa johtajia (Ammatillisten Perhekotien Liitto, 2010; Saastamoinen, 2008). Ammatillisten Perhekotien Liittoon kuului vuoden 2009 lopussa 93 perhekotia. Kodeissa oli yhteensä 533 hoitopaikkaa ja keskimääräinen paikkaluku perhekotia kohden oli 5,8 (Määttä, 2010).

Perhehoidon toisella muodolla, sijaiskodilla eli sijaisperheellä tarkoitetaan yksityistä perhettä, jonka sosiaalilautakunta on hyväksynyt tehtävään ja jonka kanssa kunta on tehnyt toimeksiantosopimuksen sijoitetun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta (Kuoppala & Säkkinen, 2009; Perhehoitajalaki 312/1992). Sijaiskodin vanhemmaksi, eli sijaisvanhemmaksi voidaan hyväksyä henkilö, jonka koulutus, kokemus tai henkilökohtaiset ominaisuudet soveltuvat tehtävään (Perhehoitajalaki 312/1992). Sijaisvanhemmuutta koskevat koulutusvaatimukset eivät siis ole yhtä ankaria kuin ammatillisten perhekotien vanhemmilla. Perhehoitoliiton arvion mukaan Suomessa toimi vuonna 2010 noin 7000 sijaisvanhempaa (Hakkarainen, 2010). Lastensuojelun keskusliiton ja Talentian tekemän tutkimuksen mukaan, johon osallistui 178 sijaisvanhempaa, noin puolella oli jokin sosiaali-, terveys-, nuoriso- tai kasvatusalan tutkinto mutta sijaisvanhempien joukossa oli paljon myös muilla aloilla työskenteleviä. Vastaajista 55 % toimi päätoimisesti sijaisvanhempina. Kuhunkin sijaiskotiin oli sijoitettu keskimäärin kaksi lasta. Vaikka tutkimuksen vastauksista ei voida tehdä tilastollisesti yleistettäviä johtopäätöksiä, niiden voidaan kuitenkin olettaa heijastavan sijaisvanhempien koulutus- ja työskentelytilannetta (Muuronen, Sariola & Varsa, 2009).

Huttunen (2001) on tarkastellut isyyden käsitettä neljästä eri näkökulmasta käsin. Biologinen isyys on käsitteistä ilmeisin kuvatessaan miehen ja lapsen välillä vallitsevaa biologista sidettä. Juridinen isyys ilmaisee isyyden yksityisoikeudellista puolta: kenellä on yhteiskunnan antamia oikeuksia ja velvollisuuksia lasta kohtaan. Sosiaalisella isyydellä Huttunen tarkoittaa lapsen kanssa asumista, arjen jakamista tämän kanssa sekä vaihtelevissa määrin huolenpidon, hoivan ja ajan antamista lapselle. Neljäntenä isyyttä kuvaavana näkökulmana on psykologinen isyys, millä tarkoitetaan isäsuhteen tunnepohjaista ja kiintymykseen perustuvaa puolta ja joka määräytyy sen kautta, ketä lapsi pitää isänään. Isä –käsitteen eri näkökulmat toteutuvat eri tavoin isyyden muodoista riippuen. Sijais- ja perhekotiperheessä kumpikaan sijaisvanhemmista ei ole sijoitetun lapsen biologinen eikä juridinen vanhempi. Sijoitusperheen isästä tulee sitä vastoin sijoitetulle lapselle sosiaalinen isä. Ajan kuluessa, lapsen kiintymyksen ja luottamuksen mahdollisesti synnyttyä, sijais- tai perhekoti-isästä voi tulla myös psykologinen isä sijaislapselle.

Sijaisisyyttä on tutkittu vain vähän Suomessa ja ulkomailla eikä perhekoti-isyydestä löydy tutkimuksia lainkaan. Laurila (1999) on tehnyt psykologian alan väitöskirjan pitkäaikaissijoituksessa olleista tytöistä, missä hän tarkastelee näiden identiteettiä, minäkäsitystä ja sijaisäitirepresentaatioita. Tarkastelu ei ulotu käsittelemään sijaisisyyttä, kuten ei mikään muukaan suomalainen psykologian alan väitöskirjatutkimus. Sijaisisyyttä on tutkittu hieman enemmän sosiaalityön tutkimusperinteen alla mutta tällöinkin tutkimus on silti vähäistä perustutkimusta suuntautumatta spesifimpiin asioihin, kuten esimerkiksi sijaisisien toimintaan työnohjausryhmässä.

Tutkimusten luoma kuva sijaisyydestä on yllättävän yhtenäinen. Seuraavaksi kuvaan lyhyesti tutkimusten valossa syntynyttä kuvaa sijaisyyden profiilista.

Suomalais-, ruotsalais- ja britannialaistutkimusten mukaan aloite sijaisvanhemmuuteen ryhtymisestä tulee yleensä naiselta mutta päätöksen tapahduttua miehet sitoutuvat sijaisvanhemmuuteen yhtä vahvasti kuin naiset (Huusko, 2005; Höjer 2002; Koivumäki, 2010; Wilson ym., 2007). Sijaisyyteen motivoivia tekijöitä on useita, joista yleisimpiä ovat halu saada lapsi(a), halu tehdä jotain yhteiseksi hyväksi sekä tarve jatkaa vanhemmuutta tai täyttää ”tyhjä pesä” biologisten lasten muutettu pois kotoa (Andersson, 2001; Huusko, 2005; Inch, 1999; Wilson ym., 2007). Merkittävin ero sijaisäitien ja -isien motiivien välillä on sijaisäitien suurempi tarve toteuttaa hoivaamistaitojaan (Höjer, 2002). Suurin osa sijaisista työskentelee sijaisvanhemmuuden lisäksi koko- tai osa-aikaisesti kodin ulkopuolella, kun taas sijaisäideistä vähintään puolet toimii päätoimisina sijaisvanhempina (Huusko, 2005; Koivumäki, 2010; Wilson ym., 2007). Sijaisvanhemmuuden myötä nekin miehet, jotka käyvät kodin ulkopuolella töissä, ovat läpikäyneet työn merkityksen uudelleenarviointia ja lapsen asettamista etusijalle (Koivumäki, 2010).

Sijaisvanhempien keskinäisen työnjaon suhteen tutkimusten tuottamat tulokset poikkeavat jonkin verran toisistaan. Eräiden tutkimusten mukaan vastuun päivittäisistä askareista ja lasten hoidosta kantaa pääasiassa sijaisäiti (Huusko, 2005; Höjer, 2002; Lehtonen, 2005) kun taas toisten tutkimusten mukaan sijaisvanhemmat jakavat vastuun tasapuolisesti (Inch, 1999; Wilson ym., 2007). Yhteydenpidosta sosiaalityöntekijöiden ja sijaisperheiden välillä huolehtivat yleisimmin sijaisäidit (Huusko, 2005; Wilson ym., 2007). Tutkimuksesta riippuen sijaisisät kokevat roolinsa joko tasavertaiseksi sijaisäidin roolin kanssa (Inch, 1999; Koivumäki, 2010) tai itsensä sijaisäitien tukijoiksi (Höjer, 2002). Yhteistä kaikille tutkimuksille kuitenkin on, että sijaisvanhemmuuden vaativuuden myötä sijaisisät osallistuvat ydinperheisiä aktiivisemmin lastenhoitoon ja omaksuvat näin keskeisemmän roolin perheen elämässä, mikä Höjerin (2002) tutkimuksen mukaan tuottaa mielihyvää erityisesti sijaisäideille. Merkille pantavaa on, että englantilaistutkimusten mukaan sijaisisät osallistuvat aktiivisesti psyykkisen turvallisuuden tuottamiseen sekä positiivisen miehenmallin ja terveiden isä-lapsi -suhteiden rakentamiseen, mikä osoittaa sijaisisien keskeistä roolia sijaisvanhemmuudessa (Inch, 1999; Wilson ym., 2007).

Inchin (1999) tutkimuksessa nousi esille, kuinka sijaisisän kiintymys sijoitettuun lapseen syntyy nopeasti ja väistämättä, mikä saa heidät toivomaan, että sijoitetut lapset olisivat heidän omiaan ja samalla pelkäämään heidän menettämistään. Sijaisisät pyrkivät kohtelemaan biologisia ja sijoitettuja lapsia tasapuolisesti (Huusko, 2005; Inch, 1999). Lehtosen (2005) tekemässä sosiaalityön pro gradu -tutkielmassa sijaisisyys näyttäytyykin vahvasti myös psykologisena isyytenä, jolla tarkoitetaan sijaisisien isyyskokemusta suhteessa sijoitettuun lapsiin

sekä miehen mallina olemista ja lapsen kasvun tukemista. Myös Valkonen (1995) lähestyy sijaisvanhemmuutta psykologisen vanhemmuuden käsitteen kautta. Tutkimuksessa haastateltiin sijaiskodeissa kasvaneita nuoria heidän näkemyksistään vanhemmuudesta ja siitä, keitä he pitivät oikeina vanhempinaan. Haastattelujen mukaan nuoret eivät kyenneet pitämään sijaisvanhempia oikeina vanhempinaan, mikäli sijaisvanhemmat eivät olleet rakastaneet sijoitettua lasta kuin omaa lastaan.

Koivumäen (2010) sosiaalityön alle sijoittuva lisensiaattitutkimus asettuu läheiseen yhteyteen oman tutkimukseni kanssa laadullisen luonteensa sekä lähes psykologisen näkökulmansa johdosta ja siksi esittelen sen tässä tarkemmin. Tutkimuksen aiheena on sijaisisyys ja erityisesti sijaisisän identiteetin rakentuminen. Narratiivisen tutkimuksen tavoitteena on antaa ääni miehen kokemukselle sijaisisyyteen ryhtymisen prosessissa. Narratiivisessa tutkimuksessa tarinallisen kiertokulun mallin lähtökohtana on situaatio, eli niiden seikkojen kokonaisuus, joihin ihminen on suhteessa. Miesten keskusteluista erottui kolme situaatiota. Suhde sijoitettuun lapseen ja hänen omaan verkostoonsa oli keskeisin sijaisisän identiteettiä rakentava situaatio, toiseksi merkittävimäksi osoittautui sijaisisän suhde omaan perheeseen ja elämään ja kolmanneksi identiteettiä rakentavaksi situaatioksi muodostui suhde sosiaalityöntekijöihin ja lastensuojelun toimintakäytäntöihin. Fokusryhmäkeskusteluissa kävi ilmi, että miehet puhuivat sijaisisyyteen liittyvistä teemoista hyvin lapsilähtöisesti pyrkien keskusteluissaan asettumaan lapsen asemaan.

Tutkimuksessaan Koivumäki (2010) muodosti subjektiposition käsitteen avulla myös neljä erilaista sijaisisyyden identiteetin positiota, joita ovat rakentuvan ydinperheen isyys, ydinperheperustainen isyys, uusperheperustainen isyys ja perhehoitoperustainen isyys. Positiot voi sijoittaa ammatillinen – ei-ammattillinen –asteikolle siten, että rakentuvan ydinperheen isyydessä on vähiten ja perhehoitoperheen isyydessä eniten ammatillisia piirteitä. Vaikka sijaisisät tiedostivat asemansa perhehoitajina, perhehoidon juridiseen puoleen liittyviä piirteitä (perhehoitoperheen isyys) ei keskusteluissa noussut juuri esille. Koivumäen mukaan tämä saattaa johtua siitä, että sijaisisillä isyyteen liittyvät ajatukset ovat aina yhteydessä perheeseen, ei niinkään ammatilliseen hoivaan ja kasvatukseen.

3.3 Työnohjaus

Työnohjausta on perinteisesti hyödynnetty ohjaus- ja tukimuotona ihmissuhdeammateissa. Sen avulla on pyritty kehittämään ja ylläpitämään työntekijöiden ammattitaitoa ja ammatillista kasvua ja tätä kautta takaamaan työn laatua ja sujuvuutta (Karvinen-Niinikoski, Rantalaiho & Salonen, 2007). Keski-Luopan (2007) mukaan työnohjaus -käsitteellä ei ole yhtenäistä määritelmää, sen teoriapohja on hajanainen ja työnohjaajien käyttämät menetelmät toisistaan poikkeavia. Syyksi tähän Karvinen-Niinikoski ym. (2007) näkevät sen, että työnohjaus kohdistuu eri ammattialoilla erilaisiin ilmiöihin. Työnohjauksen käytännöt vaihtelevatkin ammattialoittain. Määritelmän hajanaisuudesta huolimatta työnohjauksen keskeisimpänä ominaisuutena on ihmisten välinen vuorovaikutussuhde, jossa tarkastellaan ohjattavan työtä ja toimintaa työssään ja ammatissaan. Tulkitsemisen ja jäsentämisen kohteina voivat olla niin ajatukset, kokemukset kuin tunteetkin. Tavoitteena on työntekijän voimavarojen vapautuminen ratkaisujen löytämiseen ja niiden toteuttamiseen (Karvinen-Niinikoski ym., 2007). Ryhmätyönohjauksella tarkoitetaan ryhmää, jonka jäsenet kokoontuvat yhteen työnohjausta varten. Kyseessä on yksilötyönohjaus, joka toteutetaan ryhmässä. Ryhmän jäsenet osallistuvat refleksiiviseen työskentelyyn mutta yhteistyöprosessin ohjaaminen on työnohjaajan tehtävä (Keski-Luopa, 2007).

Dialogisessa työnohjausmallissa työnohjattavaa pidetään oman elämänsä, tarinoidensa ja tietonsa parhaana asiantuntijana ja työnohjaajan ensisijainen tehtävä on dialogisen prosessin ylläpitäminen. Sekä työnohjaaja että –ohjattava oppivat ja muuttuvat yhdessä etsiessään ja jakaessaan toistensa ääniä. Tässä prosessissa äänet kietoutuvat yhteen ja muodostavat jotain uutta ja erilaista. Uuden tiedon saavuttaminen on sosiaalinen ilmiö (Anderson & Swim, 1995).

Sijais- ja perhekotivanhempien työnohjausmahdollisuudet poikkeavat toisistaan. Ammatillisten Perhekotien Liiton yhtenä jäsenkriteerinä on perhekotivanhempien säännöllinen työnohjaussuhde ja näin ollen suurin osa ammatillisista perhekotivanhemmista käy työnohjauksessa (Ammatillisten Perhekotien Liitto, 2010). Sitä vastoin sijaisvanhempien asema työnohjauksen saatavuuden ja käytännön järjestelyjen suhteen vaihtelee kunnittain. Työnohjaus ei tavoita kaikkia sijaisvanhempia eikä sitä tarjota automaattisesti perheille vaikka se olisi tärkeää työn yksinäisyyden ja vaativuuden vuoksi (Janhunen, 2009). Lastensuojelun keskusliiton ja Talentian tekemään tutkimukseen vastanneista sijaisvanhemmista 29 % kertoi, ettei heille ole lainkaan tarjolla työnohjausta. Vastaava luku tutkimukseen vastanneiden ammatillisten perhekotien vanhemmilla oli 2 % (Muuronen ym., 2009).

Työnohjausta koskevia tutkimuksia on lukuisia mutta tutkimukset, joissa yhdistyvät sekä sijaisvanhemmuus että työnohjaus, kohdistuvat vain sijaisvanhempiin yleensä tai pelkästään sijaisäiteihin (Hampson & Tavormina, 1980; Swartz, 2004). Yleisesti ottaen työnohjaustutkimuksessa on kuitenkin tiedostettu sukupuolen merkitys sekä työnohjausprosessille että –suhteelle. Koska tutkimuskohteeni on sukupuolispesifi, esittelen joitakin tutkimusten esiin nostamia löytöjä siitä, kuinka työnohjattavien sukupuolen on havaittu vaikuttavan sekä heidän saamaansa kohteluun että heidän omaan toimintaansa.

Useat tutkimukset ovat osoittaneet työnohjattavien sukupuolen vaikuttavan siihen, kuinka työnohjaajat toimivat heidän kanssaan. Työnohjaajien on havaittu kysyvän mielipiteitä miespuolisilta työnohjattavilta kaksi kertaa useammin kuin naispuolisilta (Haag Granello, Beamish & Davis, 1997) mutta neuvovan naispuolisia ohjattaviaan useammin kuin miespuolisia (Doughty & Leddick, 2007). Työnohjaajat pyytävät miespuolisilta ohjattavilta asioiden analysointia ja arviointia useammin kuin naisilta (Haag Granello, 2003) ja rohkaisevat miehiä muodostamaan omia näkemyksiään naisia useammin (Doughty & Leddick, 2007; Haag Granello ym., 1997). Toisaalta eri tutkimusten näkemykset eroavat toisistaan siinä, kuinka työnohjaajat suhtautuvat eri sukupuolten esittämiin ajatuksiin. Haag Granello (2003) mukaan työnohjaajat hyväksyvät huomattavasti paremmin nais- kuin miespuolisten ohjattaviensa ideat ja ajatukset kun taas Doughty ja Leddick (2007) ovat ilmaisseet työnohjaajien hyväksyvän miespuolisten ohjattavien ehdotukset naispuolisten antamia ehdotuksia todennäköisemmin.

Työnohjattavien sukupuoli vaikuttaa myös siihen, minkälaiseen vuorovaikutukseen he työnohjauksessa asettuvat. Tutkimusten mukaan naispuoliset työnohjausasiakkaat ovat voimakastunteisempia ja kiinnostavat enemmän huomiota ihmissuhdetekijöihin kun taas miehet keskittyvät työnohjauksessa kognitiivisiin tekijöihin ja kommunikoiivat enemmän tehtävä- kuin ihmissuhdesuuntautuneesti (Doughty & Leddick, 2007). Miespuoliset ohjattavat tekevät aloitteita (Haag Granello, 2003) ja käyttävän huumoria työnohjaustilanteessa enemmän kuin naiset (McHale & Carr, 1998). Miesten on myös havaittu keskeyttävän naisten puhetta enemmän kuin mitä naiset keskeyttävät miehen puhetta (Doughty & Leddick, 2007) mutta erään tutkimuksen mukaan naiset puolestaan keskeyttävät työnohjaajiaan miehiä useammin (McHale & Carr, 1998). Tutkimusten mukaan työnohjaukseen osallistuvat naiset antavat huomattavasti miehiä enemmän kiitosta työnohjaajalleen ja ovat tämän kanssa yksimielisempiä kuin miehet (Haag Granello, 2003).

3.4 Dialogisuus

Dialogi tarkoittaa vähintään kahden ihmisen välistä kielen ja/tai jonkin muun merkkijärjestelmän avulla syntynyttä vuorovaikutusta (Linell, 1998; Marková, 1990). Dialogin määrittelyssä painottuu sanallinen vuorovaikutus, ihmisten välinen vuoropuhelu (Haarakangas, 1997, 2008). Dialogille ominaista on sen välittömyys ja vastavuoroisuus (Bakhtin 1986; Linell, 1998; Luckmann, 1990; Marková, 1990). Välittömyys ilmenee dialogiin osallistuvien ajallisena ja paikallisena läsnäolona: dialogi tapahtuu tässä ja nyt (Marková, 1990). Vastavuoroisuus tarkoittaa dialogin osapuolten käyttäytymisen ja ilmaisujen riippuvuutta toisistaan. Keskustelun osapuolet reagoivat välittömästi toistensa puheisiin ja ovat riippuvaisia toistensa havainnoista ja tulkinnoista (Bakhtin 1986; Linell, 1998). Dialogi sijoittuu aina johonkin historialliseen ja kulttuuriseen kontekstiin ja se saa täyden merkityksensä vain omassa kontekstissään (Linell, 1998; Marková, Linell, Grossen & Salazar Orvig, 2007). Ulkoisten dialogien lisäksi jokaisella ihmisellä on myös sisäisiä dialogeja (Linell, 1998; Marková ym., 2007).

Dialogin perusyksikkö on ilmaisu (*utterance*), joka voi muodostua mistä tahansa puheen yksiköstä, esimerkiksi äänneestä tai pitkästä puheenvuorosta (Bakhtin, 1984, 1986). Ilmaisu on yksittäisen puhujan tuotos ja se rajautuu puhujan vaihtumisen myötä (Linell, 1998). Yhtenä dialogisuuden tunnuspiirteenä on, että puhujien muodostamat ilmaisut ovat yhteydessä johonkin aiemmin sanottuun ennakoiden samalla myös tulevia, itseään seuraavia ilmaisuja. Ilmaisut suuntautuvat siis sekä menneeseen että tulevaan (Bakhtin, 1986; Linell, 1990).

Ilmaisu on aina suunnattu toiselle osapuolelle, vastaanottajalle (*addressee*), joka voi olla yksilö, ryhmä tai konkretisoitumaton toinen. Vastaanottaja on usein välittömästi läsnä mutta se voi olla myös ajallisesti, paikallisesti tai sosiaalisesti muualla. Dialogisessa keskustelussa puhuja pyrkii mukauttamaan ilmaisuensa vastaanottajan oletettua näkökulmaa ja reaktiota ennakoiden ja odottaa tältä reaktiota ilmaisuunsa (Bakhtin, 1986; Linell, 1990). Monitoimijaisissa kokoonpanoissa tämä merkitsee sitä, että puhuja pyrkii muodostamaan ilmaisuensa niin, että se sopii monen eri vastaanottajan odotuksiin yhtä aikaa. Pyrkimys monen eri vastaanottajan yhtäaikaan huomioimiseen voi tulla ilmi sekä ilmauksessa että sanattomassa viestinnässä. Omalla toiminnallaan puhuja ohjaa vastaanottajia erilaisiin rooleihin, jotka voivat vaihdella suorasta vastaanottajasta epäsuoraan vastaanottajaan ja sivustakuulijaan. Puhujan taipumus dialogisen vastavuoroisuuden luomiseen voi johtaa dyadiin keskustelukuvioihin myös monitoimijaisissa keskusteluissa, jolloin puhuja-vastaanottaja -pari marginalisoi muut paikalla olevat

sivustaseuraajien rooleihin. Tällaisessakin tapauksessa tietoisuus muista vastaanottajista vaikuttaa kuitenkin dialogia käyviin puhujiin (Linell, 1998).

Puheessaan puhuja voi käyttää omia sanojaan mutta ilmaisu sisältää myös muiden ihmisten sanoja, toisin sanoen heijastaa heidän tuottamiaan ääniä (*voice*). Äänellä tarkoitetaan puhujan tietoisuutta, joka tulee ilmi puheen kautta. Erilaiset äänet heijastavat puhujan näkökulmia asioihin; hänen uskomusjärjestelmiään, maailmankatsomustaan, muistojaan ja aikeitaan (Bakhtin, 1984, 1986; Marková, 1990). Terapiakenttään tuotuna käsite on saanut näkökulman, jonka mukaan äänet ovat aikaisempien kokemusten jättämiä jälkiä, jotka aktivoituvat alkuperäistä kokemusta muistuttavien tapahtumien myötä (Stiles, 2004). Puhuessaan ihminen heijastaa ilmaisussaan erilaisia, keskenään dynaamisessa vuorovaikutuksessa olevia ääniä, jotka voivat kuulua todellisille, poissaoleville tai kuvitelluille henkilöille (Bakhtin, 1986). Monitoimijaisissa keskusteluissa äänien rikkaus tulee ilmi sekä keskustelijoiden tuottamassa äänten kirjossa että siinä, kuinka kukin vastaanottaja ymmärtää toisten puhujien ilmaisut omien ääniensä kautta (Haarakangas, 1997). Näin ollen äänet eivät ole läsnä vain tuotetussa puheessa vaan myös yksittäisten keskustelijoiden sisäisissä dialogeissa, jotka aktivoituvat ryhmässä käydystä keskustelusta ja muovaavat käsillä olevaa tilannetta vastaanottajien reaktioiden myötä (Bakhtin, 1984, 1986).

Dialogisuuden yhtenä piirteenä pidetään polyfoniaa, joka Bakhtinin (1984) mukaan on ”itsenäisten ja toisiinsa sulautumattomien äänien ja tietoisuuksien” moninaisuus. Tällä tarkoitetaan eri puhujien erilaisten äänien ja todellisuuskäytösten täysipainoista ja tasa-arvoista osallistumista keskusteluun (Haarakangas, 1997, 2001). Polyfonisuus voi esiintyä keskustelussa horisontaalisena eli eri keskustelijoiden toisistaan poikkeavina ääнинä ja/tai vertikaalisena, jolloin yhden puhujan ilmaisussa voi esiintyä useita erilaisia ääniä. Polyfonian ja erilaisten näkökulmien esiintyminen dialogissa tekee siitä dynaamisen (Graumann, 1990; Haarakangas, 2008).

Graumannin (1990) mukaan maailma, asiat ja tapahtumat, siis objektit, nähdään ja koetaan aina jostakin näkökulmasta käsin. Tätä keskustelussa ilmenevää näkökulman ja ilmaisun välistä yhteyttä kutsutaan positioksi eli asemaksi. Äänen kuvatessa ”kuka puhuu”, positio kertoo, mistä näkökulmasta keskustelija puhuu. Ääni ja positio ovat siis läheisessä yhteydessä toisiinsa (Hermans, 2004; Marková ym., 2007). Yksilön näkökulma tiettyä objektia kohtaan vaikuttaa hänen ymmärrykseensä, havaintoihinsa ja kognitioihinsa, ja ne tulevat ilmi hänen ilmaisussaan. Puhujan ilmaisemat positiot eivät kuitenkaan kerro vain hänen näkemyksistään vaan myös puhujasta itsestään; hänelle ominaisista teema-alueista ja tavoistaan nähdä asiat (Linell, 1998).

Erotuksena roolin suhteellisen rituaaliselle ja muodolliselle käsitteelle, positioinnin luonteen nähdään olevan dynaaminen (Moghaddam, 1999). Keskustelussa puhujan positio, keskustelukumppanit ja keskusteluaktit määrittelevät jatkuvasti toisiaan (Langenhove & Harré,

1999). Puheaktien kautta puhuja sijoittaa aktiivisesti itsensä johonkin positioon sijoittaen samalla myös muut tiettyihin positioihin (Langenhove & Harré, 1999). Puhujan positioon vaikuttaa samanaikaisesti ja vastavuoroisesti sekä puheen sisältö että vastaanottaja (Leiman, 2009). Toisin sanoen keskustelijoiden positioituminen on aina suhteessa tiettyyn vuorovaikutukseen, tiettyihin ihmisiin, tilanteisiin ja asiasisältöihin ja näiden jatkuvan liikkeen myötä myös positioituminen uudistuu (Harré & Moghaddam, 2003). Vaikka kaikilla keskusteluun osallistuvilla on jollakin tavoin jaettu käsitys käsillä olevasta asiasta, jokainen keskustelija lähestyy aihetta eri positioista havaiten ja tematisoiden erilaisia puolia yhteisestä aiheesta. Yhteisessä keskustelussa sekä keskustelukumppanit mutta myös puhuja itse voivat hyväksyä, haastaa tai hylätä ilmaistun position. Sekä muiden keskustelijoiden että puhujan itsensä tuottamat positioiden muutokset edistävät keskustelunaiheen etenemistä ja kuljettavat dialogia eteenpäin (Graumann, 1990; Langenhove & Harré, 1999).

Puhujan ja vastaanottajan ilmaisujen kohdatessa syntyy uutta ymmärrystä, joka eroaa molempien ilmaisujen alkuperäisistä merkityksistä (Bakhtin, 1986; Haarakangas, 1997, 2001). Graumannin (1990) mukaan termi dialogi pohjautuu kreikan kielen sanaan ”dialegesthai”, joka tarkoittaa yhdessä puhumista niin, että puhujien välille syntyy jotakin jaettua, vaikka heidän näkemyksensä poikkeaisivat toisistaan. Toisin sanoen ymmärrystä ei etsitä niinkään ryhmän sisältä, vaan yhteistä ymmärrystä luova kieli rakennetaan ryhmän jäsenten välille (Marková ym., 2007; Seikkula, 1994). Oleellista dialogisessa keskustelussa ei ole lopullisen vastauksen löytäminen vaan osanottajien pyrkimys yhteisten merkitysten luomiseen ja jaettuun näkemykseen käsillä olevasta asiasta. Tämä tulee mahdolliseksi dialogiin osallistuvien roolien vastavuoroisuuden ja näkökulmien erilaisuuden myötä. Dialogissa on siis läsnä poikkeavien näkemysten välinen jännite, joka kuljettaa keskustelua eteenpäin. Dialogin jännitteisyys ulottuu myös nykyhetkessä vallitsevan ja tulevaisuudessa syntyvän ymmärryksen välille: toisistaan poikkeavista näkökulmista syntyvä yhteinen ymmärrys on voimassa vain oman aikansa korvautuakseen myöhemmin uudella, senhetkisistä näkemyksistä syntyvällä, ymmärryksellä (Bakhtin, 1986; Haarakangas, 1997, 2008; Linell, 1998; Marková ym., 2007).

Edellytyksiä dialogin syntymiselle ovat kyky kuunnella, kyky muuttaa omaa ajattelua ja kyky luopua ”ymmärtämisen pakosta” (Haarakangas, 1997, 2008). Onnistunut dialogi ei ole vain kognitiivista keskustelua vaan todellista vuorovaikutusta ryhmäläisten välillä niin, että kukin on aidosti läsnä säilyttäen samalla oman kokemusyhteytensä todellisuuteen. Samalla se edellyttää kaikilta ryhmäläisiltä avointa ja kiinnostunutta toisen ihmisen kuuntelua ja ymmärtämiseen pyrkimistä tämän erityislaatuisuuden tiedostaen. Teknistä dialogia käyvät keskustelijat eivät sitä

vastoin suhtaudu toiseen hyväksyvästi tai kunnioittavasti eikä se näin ollen edistä ryhmäläisten inhimillistä kasvua, joka pitäisi olla työnohjausprosessin tavoite (Ojanen, 2009).

Dialogisuuden vastinpari on monologisuus, jonka tunnuspiirre on vuorovaikutussuuntautuneisuuden puuttuminen. Monologissa puhuja suuntaa puheensa väliaikaisesti enemmän itselleen kuin muille, hän ei ole riippuvainen muiden antamasta palautteesta eikä pyri rakentamaan yhteistä ymmärrystä (Haarakangas, 2008; Linell, 1998; Marková, 1990). Monologiset vaiheet kuuluvat kuitenkin dialogiin (Haarakangas, 2008). Jokainen keskustelu pitää sisällään monologisuuden ja dialogisuuden välisiä jännitteitä ja mikä tahansa keskustelu voi ajoittain muuttua ”monologiseksi dialogiksi” (Marková, 1990; Shotter, 1993).

Ryhmässä, kuten esimerkiksi ryhmätyönohjauksessa, käytävät dialogit eivät ole täysin verrattavissa kahden hengen välisiin keskusteluihin, sillä useamman ihmisen yhtäaikainen läsnäolo tuo monitoimijaiseen keskusteluun moninkertaisen määrän erilaisuutta, joka heijastuu dialogiin ilmaisujen, positioiden ja äänien kautta. Myös ryhmän normit, ryhmäläisten käyttäytymistavat ja keskinäiset suhteet sekä tuttuuden aste vaikuttavat käytäviin dialogeihin (Marková ym., 2007; Marková & Foppa, 1990). Ryhmän vuorovaikutuksen monisyisyys ilmenee siinä, kuinka kukin ryhmäläinen reagoi itselleen luontaisella tavalla muiden ryhmäläisten eleisiin ja ilmeisiin mutta myös niiden itsessään nostattamiin menneisyyden kokemuksiin. Reaktioillaan ryhmäläinen kutsuu toisia ryhmäläisiä mukaan tietynlaiseen vuorovaikutukseen. Tapa, jolla osallistujat reagoivat toisiinsa määrittää ryhmän keskusteluun liittyvät epäsuorat säännöt ja odotukset sekä sen, mitä keskustelijat ryhmässä kertovat. Keskusteluun osallistuvalla on siis useita erilaisia kertomusten versioita ajatuksissaan ja tapaamisen dialoginen luonne määrittää, minkä kertomuksista hän valitsee kerrottavaksi (Marková & Foppa, 1990; Rober, 2005; Rober, Seikkula, Laitila, 2010).

3.5 Tutkimuksen tarkoitus

Tutkimukseni tarkoitus on antaa näkökulmia sijaisyyteen sekä perhekotivanhempina että sijaiskotivanhempina toimivien sijaisien kautta. Tutkimuksen kontekstina toimivat ryhmätyönohjaustilanteet, joissa käytyjä keskusteluja tarkastelen. Tutkimuskysymyksiksi muodostuvat:

1. Miten perhekoti- ja sijaisiat osallistuvat ryhmätyönohjauksessa käytyjen dialogien rakentamiseen?
2. Minkälaisia ääniä ja positioita perhekoti- ja sijaisiat ilmaisevat ryhmätyönohjauskeskusteluissa?

2 AINEISTON ANALYYSI JA MENETELMÄ

2.1 Tutkimuksen aineisto

Tutkimuksen aineiston muodostavat sijaisvanhempiparien ja ammatillisten perhekotien aikuisparien videotallennetut ryhmätyönohjausistunnot, jotka ovat osa Ennen ja jälkeen huostaanoton – tutkimushankkeen aineistoa. Molemmat ryhmät muodostivat keskenään työnohjausryhmät, jotka kokoontuivat kahdeksan kertaa Jyväskylän yliopiston Psykologian laitoksella 2007–2008. Puolitoista tuntia kerrallaan kestäneiden kokoontumisten työnohjaajina toimivat perheterapia- ja työnohjaajakoulutuksen saaneet työnohjaajat, jotka olivat molemmissa ryhmissä keski-ikäisiä miehiä (Laitila, 2008). Tutkimuksen aineisto muodostui työnohjausistuntojen videotallenteista sekä niiden transkriboinneista, joita kertyi yhteensä 160 sivua (sijaisvanhempien istunnot 88 ja perhekotivanhempien istunnot 72 sivua; Times New Roman, 12p, riviväli 1).

Tutkimushankkeeseen osallistuneet sijaisvanhemmat ja ammatillisten perhekotien vanhempiparit löydettiin Perhehoitoliiton, Pesäpuu ry:n sekä Ammatillisten perhekotien liiton kautta. Sekä sijaisvanhemmat että perhekotien vanhempiparit olivat keskenään aviopareja. Ryhmätyönohjausistuntoihin osallistui neljä sijaisäitiä ja –isää sekä kolme perhekotiäitiä ja –isää, yhteensä 14 henkilöä, joista 7 oli miehiä. Sijaisäideistä yksi kävi kodin ulkopuolella töissä (N3), loput toimivat kokoaikaisesti sijaisvanhempina. Sijaisisistä kaksi toimi kokoaikaisesti sijaisvanhempina (M3, M4) ja kaksi teki sijaisvanhemmuuden ohella myös muita töitä. Perhekotivanhemmat olivat kaikki perhekotiensa omistajia ja työskentelivät näin ollen kokopäiväisesti yksiköissään.

Valitsin tutkimukseni aineistoksi ensimmäisen, viidennen ja kahdeksannen istunnon molempien ryhmien kokoontumisista, jotta saisin näkyviin työnohjausprosessin koko kaaren sekä siinä mahdollisesti tapahtuneet muutokset. Sijaisvanhemmista kukin pari toi vuorollaan istuntoon jonkin omakohtaisen ongelman tai kokemuksen, jota ryhmässä käsiteltiin. Tämän lisäksi ryhmässä oli mahdollista nostaa esiin akuutteja arjen tilanteita, joihin kaipasi ryhmän ohjausta. Sijaisvanhempien työnohjausistuntoihin osallistui ensimmäisellä kerralla neljä avioparia mutta yhden parin jättäytyttyä pois (N1 & M1) työnohjausprosessista, viidenteen ja kahdeksanteen istuntoon osallistui kolme avioparia.

Perhekotivanhempien työnohjausistuntojen tavoitteiksi muodostuivat vertaiskokemusten sekä onnistuneiden käytäntöjen ja työkalujen jakaminen. Kokoontumisia ei omistettu etukäteen tietyn vanhempiparin asioiden käsittelylle vaan puheenaiheet nousivat ryhmän sisäلتä kokoontumisten aikana tai työnohjaaja toi ryhmälle tietyn aiheen mietittäväksi.

Perhekotivanhempien työnohjausistuntoihin osallistui kolme avioparia. Perhekotivanhempien työnohjauskokouksista puuttui ensimmäisellä kerralla yksi perhekoti-isä (M2) ja kahdeksannella kerralla perhekoti-isä (M2) ja perhekotiäiti (N3).

Ennen ja jälkeen huostaanoton –tutkimushankkeen ja tämän tutkielman eettisyys sekä tutkimukseen osallistuvien tietosuoja on varmistettu prosessin eri vaiheissa. Tutkimukseen osallistuvilta pyydettiin kirjallinen lupa aineiston käyttämiseksi tutkimuskäyttöön. Työnohjausistunnoissa syntyneitä luottamuksellista aineistoa säilytetään Jyväskylän yliopiston Psykoterapian opetus- ja tutkimuskeskuksen potilasarkistossa, aineiston käsittelijöitä sitovat sosiaali- ja terveydenhuollon salassapitosäädökset ja tutkimukseen osallistuvien henkilöiden henkilöllisyys tehdään mahdottomaksi tunnistaa (Laitila, 2008).

2.2 Menetelmä

Tutkielmassani käytin Seikkulan, Laitilan ja Roberin kehittämää monitoimijaisen vuorovaikutuksen laadullista dialogin analyysimenetelmää. Menetelmän avulla tutkitaan usean ihmisen samanaikaisia dialogeja, joita ilmenee muun muassa verkostotapaamisissa, ryhmäkeskusteluissa ja perheterapioissa. Menetelmässä keskitytään osallistujien ulkoisiin dialogeihin, jotka tuotetaan meneillään olevan keskustelun senhetkisissä tilanteissa (Rober ym., 2010; Seikkula, Laitila & Rober, 2011).

Ennen analyysin alkua tutkimuksen kohteena oleva monitoimijainen tapaaminen videoidaan ja litteroidaan. Monitoimijaisen näkökulman mahdollistamiseksi litteroitu teksti sijoitetaan taulukkoon niin, että kukin keskustelija saa oman sarakkeensa. Tilaa jätetään myös tutkijan omille huomioille. Keskustelun ilmaisut etenevät sarakkeissa aikajärjestyksessä ja kielellisen vuorovaikutuksen todellisia piirteitä mukailen. Tämän jälkeen aloitetaan itse analyysi. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa (*step I*) dialogi jaetaan aiheiden mukaisiin episodeihin niin, että keskusteluaiheen vaihtuminen aloittaa uuden episodin. Tutkija voi tässä vaiheessa valita tietyt episodit jatkotarkasteluun tarpeidensa mukaisesti (Seikkula ym., 2011).

Analyysin toisessa vaiheessa (*step II*) kukin vastine jokaiseen aiemmin esitettyyn ilmaisuun tutkitaan, sillä jokainen ilmaisu on sekä vastausta aikaisemmin esitettyihin ääniin että tulevien äänien kasvualusta (Rober ym., 2010; Seikkula ym., 2011). Kunkin ilmauksen merkitys tulee näkyväksi sitä seuranneessa vastauksessa/vastineessa. Vastineiden tutkiminen antaa kokonaiskuvan siitä, kuinka kukin keskustelija osallistuu keskustelun muodostamiseen. Samalla jokaisesta episodista määritellään määrällinen, teemallinen ja vuorovaikutuksellinen dominanssi

(Seikkula ym., 2011). Linellin (1990) mukaan yksi dialogisuuden syntymisen ja jatkumisen edellytyksistä on epäsymmetrisyys, joka johtuu dialogiin osallistuvien tiedollisista tai sosiaalisista eroavuuksista. Dialogin epäsymmetrisyys tulee ilmi määrän, teeman ja vuorovaikutuksen dominansseina eli tapoina, joilla yksi tai useampi keskustelija kontrolloi tai hallitsee keskustelua. Määrän dominanssi kuvaa, kuka puhuu eniten; teeman dominanssi kertoo, kuka tuo keskusteluun uusia aiheita ja näkökulmia ja vuorovaikutuksen dominanssi ilmaisee kuka ohjaa, kontrolloi ja estää muiden keskustelijoiden toimintaa. Vastaavasti vuorovaikutuksen alistuva osapuoli sallii toisen keskustelijan ohjalla, kontrolloida ja estää itseään (Linell, 1990). Analyysimenetelmän mukaan niinkään oleellista ei ole dominoivien osallistujien löytyminen kuin kokonaiskuvan luominen dominanssien vuorottelusta eli siitä, kuinka kukin puhuja osallistuu keskustelun muodostamiseen. Dominanssien määrittelyn lisäksi analyysin toisessa vaiheessa tarkastellaan, mihin ilmauksiin vastataan, kuinka niihin vastataan sekä mihin ilmauksiin ei vastata (Rober ym., 2010; Seikkula ym., 2011). Tarkastelun kohteina ovat sekä ilmaiset että niiden ilmaisemat äänet ja positiot (Rober ym., 2010). Myös keskustelunaikainen tilanne huomioidaan tarkastelemalla videotallenteiden avulla osallistujien reaktioita, ilmeitä, eleitä ja intonaatioita (Rober ym., 2010; Seikkula ym., 2011).

Analyysin kolmannessa vaiheessa (*step III*) tarkastellaan narratiivisia prosesseja ja dialogin kielialueita. Tarkastelu voidaan toteuttaa kahdella vaihtoehtoisella tavalla. Ensimmäinen vaihtoehto on tutkia dialogien indikatiivisia ja symbolisia merkityksiä. Toinen vaihtoehto on tutkia dialogien narratiivisia prosesseja ja ennen kaikkea puhujien ulkoisen, sisäisen ja refleksiivisen kielen vaihtelua, jonka kautta on mahdollista saada selville asioiden monimerkityksellisyyttä sekä puhujan tunteita ja positioita. Monitoimijaisen dialogin analyysin myötä on mahdollista saavuttaa kokonaiskuva siitä, kuinka keskustelunaihetta on käsitelty monitoimijaisessa istunnossa. Analyysimenetelmässä korostetaan usean tutkijan osallistumista analyysivaiheeseen. Tämä nähdään tärkeäksi keinoksi parantaa keskustelijoiden erilaisten äänien havaitsemista sekä analyysin luotettavuutta (Seikkula ym., 2011).

2.3 Analyysin kulku

Koska olin tehnyt kandidaatin tutkielmani samasta aihepiiristä, sijaisien kommunikoinnin valikoituminen tutkimuskohteeksi oli luontevaa. Seikkulan ym. (2011) kehittämän analyysimenetelmän valinta tutkimukseni työvälineeksi tuntui perustellulta monitoimijaisen luonteensa ja dialogisen näkökulmansa johdosta. Tutkimukseni alkuaika kuluikin analyysimenetelmään ja siihen liittyviin käsitteisiin tutustuessa. Samalla aloin myös

tutkimuspäiväkirjan kirjoittamisen voidakseni käydä vuoropuhelua aineistoni, menetelmään liittyvien käsitteiden ja heräävien tutkimuskysymysten välillä (Watt, 2007). Tutkimuspäiväkirjan pitäminen koko tutkimusprosessin ajan oli tärkeä apuväline ajatusteni, havaintojeni ja muiden tarpeellisten muistiinpanojen kirjaamisessa.

Koska ryhmätyönohjausistunnot oli jo videotallennettu, saatoin syventyä tutkimusaineistooni katsomalla videotallenteet lävitse, tekemällä muistiinpanoja ja valitsemalla tutkimukseni kohteeksi tulevat istunnot. Valitut istunnot ja perusteet istuntojen valinnalle on esitetty luvussa 2.1. Aineistoon syventyminen jatkui vielä transkriboimalla aiemmin litteroimattomat istunnot eli sijais- ja perhekotivanhempien kahdeksannet ryhmätyönohjausistunnot, täydentämällä sijaiskotivanhempien ensimmäisen ja viidennen istunnon sekä tarkastamalla ja muokkaamalla perhekotivanhempien ensimmäisen ja viidennen istunnon. En kuitenkaan vielä tässä vaiheessa sijoittanut litteroitua tekstiä taulukkoihin vaan jaoin sen episodeihin analyysin ensimmäisen vaiheen (*step I*) mukaisesti.

Toteuttamani episodijaon ainoaksi kriteeriksi ei sopinut pelkkä keskustelun teeman muuttuminen toiseksi (Seikkula ym., 2011), vaan jouduin soveltamaan Linellin (1998) ajatusta, jonka mukaan episodijako voidaan tehdä myös jonkin muun kriteerin perusteella. Syinä toisenlaisten kriteerien valitsemiseen olivat ryhmätyönohjaustilanteen erityislaatuisuus, tutkimuksen dialoginen näkökulma ja istuntojen keskinäinen erilaisuus. Aineistostani oli nimittäin havaittavissa, kuinka toisissa istunnoissa oli selvästi erotettavissa lyhyitä episodeja, jotka rajautuivat teeman vaihtumisen myötä. Toisissa istunnoissa puolestaan sama teema saattoi jatkua pidempään useamman ihmisen nostaessa esiin erilaisia näkökulmia samaan teemaan liittyen. Näkökulmien vaihtumisesta huolimatta keskustelu jatkui yhtenäisenä. Aineiston rikkaudesta johtuen jaoin sen episodeihin kullekin istunnolle ja sen osa-alueelle parhaiten sopivalla tavalla. Jokaisessa episodijaossa sovelsin jotakin seuraavista kriteereistä: 1) teeman selkeä vaihtuminen toiseksi alkuperäisen episodijaon mukaisesti 2) näkökulman selkeä muutos pääteeman jatkuessa samana 3) keskustelukulun muutos pääteeman jatkuessa samana. Alla on esitetty esimerkki kustakin jaotteluryhmästä:

1) teeman selkeä vaihtuminen toiseksi:

Sij. V; 104-115

N2: ((*vastaa työnohjaajan kysymykseen siitä, millaisia kokemuksia sijaisvanhemmilla on ollut suorasta puhetyylistä sosiaalityöntekijöihin päin*)) Kyllä (.) sitä on pyritty mahdollisimman suoraa ja avoimesti sanomaa ja (.) kyllä ne on hankalia silloin ku sanoo mutta (.) myöhemmin on aina siellä sitten niinku helpottanu ettäh.

O: Jooh.

N2: et se ymmärrys ei välttämättä synny siinä hetkessäsä mutta et sit pikkuhiljaa niinku semmosta (.) pohjaa mille voi oikeesti puhua sitte et voi kertoa et niinko silloinki puhuttiin ni tää on nyt näin ja, (.) Jos ei o koskaan puhuttu ni sit ei voi oikeen sanoo että nii et ku nää oli nää jutut näi (.) se on semmone (.) kyl meillo vähä (.) ((M2: Nii)) --- *epISODEI VAIHTUU* --- ((*sijaisäiti vaihtaa puheenaiheen sijaislapsen*)) Me ollaan nyt eletty tuota teiä jouluj jälkeistä aikaa ku meillon tää yhen

tytön kanssa ku se on tavallista useammin nyt sattuneesta syystä tavannut ja (.) ollut tekemisissä äitin kanssa ni me ei saaha sitä raiteille millään.

2) näkökulman selkeä muutos pääteeman jatkuessa samana:

Sij. VIII; 161 - 166

N4: ((*pääteeman sijaislasten vointi, näkökulmana sijaisperheessä viihtyminen*)) joo ja he on hyväksyny sen (.) niin ku tämän systeemin ((*sijaisperheessä elämisen*)) ne on hyväksyny ja ne on tosi onnellisina (.) kaikki osa- osapuolet että (.) että se keskimäinen val- niin ku (.) todella niin ku lapsi (.) ilonen rallatteleva lapsi ja touhuu ja on (.) mut sit sillä muuttuu niin ku naks (.) --- *episodi vaihtuu* --- ((*näkökulman muutos: vanhoihin käyttäytymismalleihin palaaminen*)) se rooli tiettyssä et se tilanteessa sitte ja sit se on ihan et leikkii aikuista ja eihän se mitenkään hallihe semmosta tilannetta

3) keskustelukulun muutos pääteeman jatkuessa samana:

Perh. V; 821 - 832

M1: [mei- meillä on varmaan aika samanlainen kokemus sosiaalityöntekijää kohtaan että mitenkä myö toimitaan häntä kohtaan °se L:n° joka on toiminut aika epäasiallisesti ((*poistettu rivit 823 – 824*)) siitä oli varmaan puhetta viimeks vai millonka meillä oli oli avohuollon tukitoimena laps ja luvattiin että se sijoitetaan

N1: [ei siitä oo siitä viimesestä käänteestä ((*jotain mistä ei saa selvää*)) uskomaton

M1: [no sinä voit kertoa sinä sen paremmin tiiät mut se on ”
siis ihan uskomaton

----- *episodi vaihtuu* -----

O: [annetaanko (0.5) N3:lle ja M3:lle hetkeksi (0.5) voijaan palata tähän toki mut et tuota...

Vahvistusta tekemilleni episodiratkaisuille sain vertaillessamme toisen pro gradu-tutkielman tekijän kanssa samasta aineistosta itsenäisesti tekemiämme episodijakoja. Vertailumme osoitti, että episodijakomme olivat pääosin samanlaiset. Poikkeavien valintojen kohdalla keskustelimme valinnoistamme ja kumpikin teki ratkaisunsa oman tutkimuksensa tarpeiden mukaisesti.

Episodijaon jälkeen tutkin analyysimenetelmän toista vaihetta (*step II*) noudattaen kaikkien kuuden istunnon dialogisia piirteitä, jotta voisin myöhemmin osoittaa, minkälaiseen dialogiseen ympäristöön mikin jatkotarkasteluun valittu transkriointiotte sijoittuu. Analyysimenetelmästä poiketen en siis vielä tässä vaiheessa määritellyt, miten ilmauksiin vastattiin vaan keskityin määrittelemään transkriointien dominanssit. Määrän dominanssin sain selville laskemalla kunkin osallistujan puheenvuorot kussakin episodissa. Samalla huomioin myös puheenvuorojen pituuden laskemalla rivimäärät kustakin puheenvuorosta. Teeman ja vuorovaikutuksen dominanssin määrittelin käymällä transkrioinnit useaan kertaan lävitse ja koodaamalla sivujen marginaaleihin dominanssit niiden haltijoiden kohdalle. Saamani tiedot sijoitin taulukoihin, joiden avulla näin eri dominanssien haltijat episodeittain. Dominansseja määrittellessäni jätin huomioimatta keskustelukohdat, jotka eivät liittyneet ryhmän dialogisiin prosesseihin, kuten esimerkiksi käytännön järjestelyistä sopimiset sekä myöhästymisistä seuranneet selityskeskustelut. Tällaisten keskustelukohtien on havaittu voivan vääristää vuorovaikutuksen dominanssien tuloksia (Mattila & Rantakokko, 2003).

Analyysini seuraavassa vaiheessa valitsin jatkotarkasteluun tulevat transkriointiotteet. Aluksi otteita oli hyvinkin paljon ja valintakriteerit löyhät. Tutkimukseni tässä vaiheessa tein

alustavia analyysyjä useammalle otteelle, kuin mitä oli mahdollista ottaa mukaan tutkimukseen. Otteiden runsaus ja alustavat analyysit auttoivat minua kuitenkin lähestymään sijaisien ilmaisuja tutkimusongelmistani käsin ja näkemään aineiston oleelliset piirteet. Lopulliseen analyysiin valikoituivat otteet, jotka aikaisempien tarkastelujen valossa edustivat aineistoa mielestäni parhaiten. Käyttämässäni analyysimenetelmässä transkriboidut keskustelut sijoitetaan taulukkoon monitoimijaisen näkökulman mahdollistamiseksi (LIITTEET 2–5). Aluksi en omassa tutkimuksessani sijoittanut alustavia analyysyjä taulukkoon vaan kirjasin havaintoni ranskalaisin viivoin kunkin transkribointiotteen alle. Havaittuani tekstin sijoittamisen taulukkoon menetelmäksi, joka mahdollisti aineiston rikkaamman, selkeämmän ja tarkemman analysoimisen, tein lopulliset analyysit taulukkomuotoon. Koska analysoin toisista transkribointiotteista dialogisuuden rakentumiseen vaikuttavia piirteitä ja toisista otteista ilmaisujen vastaanottajia, positioita ja ääniä, huomioin tämän taulukoita laatiessani. Dialogisuuden rakentumista kuvaavat otteet sijoitin taulukkoihin, joissa oli omat sarakkeensa dialogisuuden piirteisiin liittyville huomioille (LIITTEET 2 & 3). Sarakkeisiin kirjasin kunkin ilmaisuuden kohdalle, mihin se vastasi, toiko se keskusteluun uusia ääniä ja pyrki se luomaan yhteisesti jaettua ymmärrystä keskustelijoiden kesken. Ilmaisujen vastaanottajia, positioita ja ääniä kuvaavat otteet sijoitin taulukoihin, jotka sisälsivät omat sarakkeensa edellä kuvatuille piirteille ja kirjasin havaintoni näihin sarakkeisiin (LIITTEET 4 & 5). Tämän jälkeen kirjoitin taulukoihin sijoittamani havainnot luettavaan muotoon ja täydensin tekstiä muilla otteisiin liittyvillä havainnoillani, kuten esimerkiksi sillä, mihin otteen ensimmäinen ilmaisu vastasi ja mihin kuvattu dialogi päättyi sekä minkälaiseen dialogiseen ympäristöön otteet sijoituivat. Analyysissäni jätin toteuttamatta menetelmän kolmannen vaiheen (*step III*), sillä tutkimuskysymykseni eivät sitä edellyttäneet enkä kokenut sen tuovan erityistä lisäarvoa tutkimukselleni.

Koska monitoimijaisen analyysimenetelmän mukaan useamman ihmisen tekemät havainnot valituista analyysiotteista ovat suositeltavia sekä tutkimuksen rikastuttamiseksi että luotettavuuden lisäämiseksi, pidimme datasession marraskuussa 2010 (Seikkula ym., 2011). Tapaamiseen osallistui itseni lisäksi analyysimenetelmän kehittämiseen osallistunut ohjaajani sekä monitoimijaisesta kokoonpanosta graduaan tekevä psykologian opiskelija. Tapaamisessa katsoimme videolta kaksi analyysiin valitsemaani otetta ja keskustelimme havainnoistamme. Myöhemmin lisäsin tapaamisessa syntyneet huomiot muiden tulosten joukkoon.

3 TULOKSET

3.1 Tulosten esittämistapa

Esitän tulokset tutkimuskysymysten mukaisessa järjestyksessä. Ensin kuvaan lyhyesti molempien työnohjausryhmien dominanssien jakautumista niissä episodeissa, joihin analysoidut ilmaisut sijoittuvat. Tämän jälkeen esittelen sijais- ja perhekoti-isien ilmaisujen dialogisia piirteitä ja viimeiseksi kuvaan niitä vastaanottajia, positioita ja ääniä, joita sijais- ja perhekoti-isien ilmaisuissa esiintyy. Edellä mainitut kuvaukset perustuvat analyysimenetelmän mukaisesti laatimiini taulukkoihin, jotka ovat tutkimuksen liitteinä (LIITEET 2, 3, 4 & 5). Liitteitä seuraamalla lukijan on mahdollista seurata tehtyä analyysiä. Transkribointiotteiden edellä on ensin otteen numero, sitten työnohjausistunnon tunniste ja järjestysnumero (esimerkiksi Sij V = sijaisvanhempien viides istunto) ja viimeiseksi rivinumerot, joiden kohdalla ote kyseisessä istunnossa sijaitsee. Transkriboinnissa käytetyt litteraatiosymbolit on esitetty liitteessä 1 (LIITE 1). Oteissa esiintyvät tunnistetiedot on muutettu.

3.2 Istuntojen dominanssit

Sijais- ja perhekoti-isien ilmaisujen aiheet käsittelevät sijaisvanhemmuuden eri puolia, kuten esimerkiksi suhdetta lapsiin ja yhteistyökumppaneihin sekä haasteiden kohtaamista. Ryhmien väliset painotuserot näkyvät sijaisisien tavassa puhua perhekoti-isiä enemmän ja käytännönläheisemmin sijoitetuista lapsista, näihin liittyvistä kasvatuskysymyksistä sekä suhteistaan heihin. Perhekoti-isät käsittelevät puolestaan yhteistyökumppaneihin ja biologisiin lapsiin liittyviä teemoja (tutkimusotteiden ulkopuolella) sijaisisiä useammin. Sijaisvanhempien puheenaiheet ovat nousseet ryhmän keskeltä, perhekotivanhempien puheenaiheiden valikoitumisessa työnohjaajalla on ollut hieman keskeisempi rooli. Painotuserot johtuvat siis osittain ryhmien omista tuotoksista, osittain työnohjaajien erilaisista työskentelyotteista.

Sijais- ja perhekotivanhempien työnohjausistunnot poikkeavat toisistaan kommunikatiivisilta luonteiltaan, mikä tulee ilmi dominanssien erilaisina painotuksina. Suurin ero ilmenee määrän dominansseissa: episodeissa, joihin analysoidut otteet sijoittuvat, perhekoti-isät hallitsevat määrän dominanssia mutta sijaisisien kohdalla määrän dominanssia hallitsee lähes jokaisessa tapauksessa äänessä olevan sijaisisen puoliso. Tämä ero kertoo sijaisäitien tavasta täydentää miestensä ilmaisuja sekä puhua yhteisestä asiasta runsassanaistemmin. Toisin sanoen

sijaisilla ei ole yhtä paljon ”tilaa” ilmaista itseään kuin perhekoti-isillä. Teeman dominanssissa erot eivät ole yhtä huomattavia. Sekä sijais- että perhekoti-isät hallitsevat teeman dominanssia joko yksin tai yhdessä muiden kanssa. Sijaisien kohdalla tämä merkitsee yleensä omaa vaimoa, perhekoti-isien kohdalla keskustelukumppani ei valikoidu säännönmukaisesti. Sekä sijais- että perhekoti-isät osallistuvat siis dialogin rakentamiseen joko tuomalla yhteiseen keskusteluun uuden teeman tai ylläpitämällä aiemmin aloitettua aihetta. Vuorovaikutuksen dominanssi on molempien ryhmien istunnoissa työnhajaajalla, mikä tarkoittaa työnhajaajan ohjaavan muiden keskustelijoiden kielellistä vuorovaikutusta omalla toiminnallaan, kuten esimerkiksi äännähdyksillä, kommentteilla ja kysymyksillä.

3.3 Perhekoti-isät dialogien rakentajina

Seuraava esimerkki sijoittuu perhekotivanhempien ensimmäisen istunnon loppuun (ks. myös LIITE 2). Ryhmäläiset keskustelevat ensimmäisen istunnon herättämistä tunnelmista. Tässä episodissa teeman dominanssi jakautuu M1:n, N2:n ja N3:n kesken, määrän dominanssi on N2:lla ja vuorovaikutuksen dominanssia hallitsee työnhajaaja. Keskustelun on aloittanut työnhajaaja kysymyksellään ja vuoropuhelu päättyy työnhajaajan siirtäessä puheenvuoron seuraavalle ryhmäläiselle.

Ote I

Perh. I; 1380–1396

- N2: niin mielenkiintoista niin ko (.) minusta on olla mukana tässä että olen tyytyväinen että heti mennään niin ku konkreettisesti asiaan, että tämmönen on meiän, että tulee kommenttia toisilta eikä sivuuteta tavallaan () että no niin se on sun ongelmas ((naurua))
- M1: (ilmaus 1) mmm
- N2: enkä mä nyt siihen uskonutkaan tai että niin käykään mut kyllä joskus kieltämättä tulee vähän niin ku sellanen fiilis että kun verkostojen kanssa asioi niin
- N3: mmm
- N2: ja sieltä on ihan tullutkin kommenttia vuosien varrella että sehän on ammatinvalintakysymys
- M1: (ilmaus 2) oma valinta (1) kyllä
- N3: mmm.
- N2: nii nii
- M1: (ilmaus 3) näinhän se on kyllä
- N2: ne on aika kylmiä vastauksia
- M1: (ilmaus 4) et itehän oot valinnu () nii kyllä tälläisiä vastauksia tullee
- N3: mmm.
- M1: (ilmaus 5) ei siitä pääse mihikkää

Ensimmäisessä ilmaisussaan N2 vastaa työnhajaajan ryhmälle esittämään kysymykseen viitaten samalla myös muiden työnhajattavien tapaan kuunnella ja kommentoida muiden puheita. Toisaalta N2 osoittaa sanansa myös heille, jotka ovat aikoinaan sivuuttaneet N2:n kokemukset. Perhekoti-isä M1:n sanaton ilmaisu ”mmm” (ilmaisu 1) osoittaa hänen ottavan osaa keskusteluun heti alusta

lähtien. Toisessa ilmaisussaan (ilmaisu 2) perhekoti-isä M1 liittyy edelliseen ilmaisuun jakaen samalla N2:n ilmaiseman kokemuksen. Ilmaisussaan M1 rinnastaa ”*ammatinvalintakysymyksen*” ”*omaan valintaan*” painottaen näin ammatinvalintaprosessin henkilökohtaista puolta. Sama toistuu myös toteamuksessa ”*et itehän oot valinnu*”. Viimeisessä ilmaisussaan (ilmaisu 5) M1 painottaa yhteisymmärrystä N2:n kanssa ja ilmaisee samalla, kuinka toisten ihmisten ymmärtämättömiltä tuntuvat kommentit ovat väijäämätön osa perhekotivanhemman työtä.

M1:n reflektoidessa N2:n ilmaisuja omin sanoin hän tuo keskusteluun oman äänensä, mikä ylläpitää keskustelun polyfonisuutta. Pukemalla N2:n ilmaisun toisiin sanoihin M1 tulee samalla antaneeksi asialle uutta merkitystä ja luoneeksi yhteisesti jaettua ymmärrystä. Sen lisäksi, että M1 vastaa ilmauksillaan N2:lle, ilmausten vastaanottajana on myös hän itse vastaavanlaisine kokemuksineen, mikä tekee mahdolliseksi N2:n ymmärtämisen.

M1:n ilmaisut vaikuttavat taitavan, keskustelemaan tottuneen ihmisen kommenteilta. Hänelle on luonnollista kuunnella toista puhujaa, ottaa vastaan tämän ilmaisut ja muodostaa omat ilmaisunsa toisen puhujan ilmaisut huomioiden. Ilmaisuihin tulee ilmi, kuinka M1 liittyy omat ilmaisunsa edellisen puhujan ilmaisuihin ennakkoiden samalla tulevia ilmauksia.

3.4 Sijaisiat dialogien rakentajina

Aineistosta ilmenee, kuinka ryhmämuotoisella työnohjausistunnolla on erityispiirteitä, jotka vaikuttavat keskusteluiden dialogisuuden muodostumiseen. Joitakin näistä erityispiirteistä tulee ilmi seuraavana olevasta esimerkistä, joka on sijaisvanhempien ensimmäiseltä työnohjausistunnolta. Lukijaa pyydetään huomioimaan esimerkissä esitetyt rivinumerot kokonaiskuvan saamiseksi (ks. myös LIITE 3).

Ote II

Sij. I; 126–132; *esittäytymiskierros*

N1: et se on tullut nyt haasteelliseksi ku näähän ei pysy siinä kahestatoista kolmeen kuukauteen nää lyhytaikaiset ((sijoitukset)) että että ihmisten elämästä kun on kyse niin ne saattaa venähtää (.) ja se tietenkin asettaa hoitajalle aikamoisia tunnekuohuja siitä lapsesta luopuminen (.) se on iso kriisi (1) ((*poistettu rivi 130*)) ja tota (.) mm-meillekin just kävi näin että tämä pieni vauvaneiti vauva oli meillä kaksi kuukautisesta nyt täytti yhdeksän kuukautta ja lähti perheeseen

----- *episodi vaihtuu* -----

565- 577; *yhteistä keskustelua esittäytymiskierroksen aiheista*

N4: [et nyt (jos) vaikka nyt menee pari päivää kaikki rullaa niinku (.) mitää (.) ni- si- (.) tämmöstähä se o aina

N1: nii on

N4: ja siinä mielessä onneks tota (.) (?)

M2: sinulla oli se luopuminen siitä (.) meil on -kans semmonen sen tytön kans vähän että käsitteillä että (.) palaako hän isän luokse vai (.) ((poistettu rivit 570–571)) sitä ei nyt ossaa semmosta vahvaa kiintymyssuhdetta siihen tyttöön tehä (öö) että jos se nyt lähteekin keväällä pois ni (.) si-siinää on semmonen työma-

N2: mh hänellä on huoltajuuden hhh siirto isälle ja huostaanoton purku meneillään aukinaisia (.) kauheen vaikea on niin ku työskennellä...

----- *episodi vaihtuu* -----

580; työnohjaaja palauttaa keskustelun N4 & N1:n väliseen keskusteluun (esitetty riveillä 565–567)

O: jo et sä huomasi et teil on jotenkin tää s-samankaltanen tilanne-

----- *episodi vaihtuu* -----

597- 599; työnohjaaja palauttaa keskustelun M2:n aloittamaan aiheeseen

O: teillä oli tää luopumisteema ((osoittaa pareja 1 & 2))

M2: joo (.) sitten tässä oli ovela (.) eilen se tyttö sano että hän alkaa jo väsymään tähän

N2: [kolmeen paikkaan

616; vastaa työnohjaajan esittämään kysymykseen (esitetty rivillä 597)

N1: se on pikkusen erilainen kuitenkin se luopuminen (.) mä tiedän et toiki on kipee mut...

Edellä olevan esimerkin aloittaa N1, joka esittäytymiskierroksella kertoo haastavaksi kokemastaan sijoitusvauvasta luopumisesta. Noin 400 riviä ja puolituntia myöhemmin M2 osoittaa sanansa N1:lle tarkoituksenaan herättää keskustelua N1:n aloittamasta aiheesta. Ilmauksen viivästyminen on esimerkki ryhmän vaikutuksesta dialogisuuden kehittymiseen. Usean puhujan tilanteessa ryhmätyönohjaukseen osallistuvilla on usein tilaisuus kommentoida toistensa puheenvuoroja paljon myöhemmin kuin dyadisissa keskusteluissa.

Otteessa huomio kiinnittyy siihen, kuinka sijaisä M2:n ilmaus ei näytä liittyvän mitenkään häntä edeltävään N1:n ja N4:n väliseen keskusteluun vaan hän keskeyttää ilmaisullaan sijaisäitien välisen keskustelun. Toisin sanoen pyrkiessään rakentamaan dialogia N1:n kanssa, sijaisä samalla keskeyttää toista teemaa koskevan dialogin. Työnohjaaja joutuukin keskeyttämään sijaisänsä aloittaman aiheen palauttaukseen keskustelun tämän keskeyttämille naisille mutta tämän jälkeen työnohjaaja palauttaa vuoron takaisin M2:lle. Tämä työnohjaajan vuorovaikutuksen dominanssina ilmenevä toiminta on toinen piirre, joka toistuu ryhmätyönohjausistunnoissa: työnohjaaja joutuu tarvittaessa ohjaamaan osallistujien keskusteluja niin, että puhujat saavat ilmaista itseään keskeytyksittä. Tämän myötä istunnon aikana voi olla meneillään useampia teemoja, jotka pirstovat toisiaan mutta jatkuvat kukin taas vuorollaan.

Työnohjaajan palautettua keskustelun takaisin luopumisteemaan M2 ei tunnu vastaavan työnohjaajan ilmaisuun vaan siirtyä kuvaamaan sijaislapsen tunnetiloja. Jää epäselväksi, mihin M2 vastauksellaan pyrkii. Omassa ilmauksessaan N1 kuitenkin vastaa työnohjaajan ilmaukseen ja reflektoi samalla lyhyesti M2:n keskustelunavausyritystä. Tämän jälkeen N1

keskittyy kuitenkin omaan kokemukseensa pyrkimättä vastavuoroiseen keskusteluun M2:n kanssa ja vuoropuhelu päättyy.

Yhteenvetona voisi todeta, että otteessa ilmenee monensuuntaista dialogista liikehdintää: sijaisisä pyrkii dialogiin liittymällä N1:n aiempaan ilmaisuun, tuomalla oman äänensä kuuluviin ja pyrkimällä rakentamaan yhteisesti jaettua ymmärrystä. Samalla hän kuitenkin keskeyttää muiden keskustelijoiden dialogin eikä hänen ilmaisunsa tämän vuoksi tule heti vastatuksi. Toisaalta N2 pyrkii omilla ilmaisuillaan jatkamaan M2:n aloittamaa keskustelua täydentämällä sijaisäideille ominaisella tavalla puolisonsa kertomaa. Otteen lopussa M2:n keskusteluyritykselle annetaan tilaa mutta lopulta se tyrehtyy N1:n vastavuoroisuuden puutteeseen.

3.5 Perhekoti-isien ilmaisujen positiot ja äänet

Ilmaisuissa esiintyvät vastaanottajat, positiot ja äänet kertovat puhujan sisäisestä maailmasta mutta myös keskustelutilanteesta ja siihen osallistuvien tavoista käsitellä asioita. Sijais- ja perhekoti-isien ilmaisut kuvaavat kerrottujen tarinoiden lisäksi myös heidän työtään, sitä sosiaalista kontekstia, missä he toimivat sekä heidän tunteitaan ja asenteitaan.

Seuraava ote on perhekotivanhempien viidennestä työnohjausistunnosta. Koska puheenvuoroista on karsittu esitetyn keskustelun kannalta epäoleellinen materiaali pois, ote sijoittuu kahden eri episodin alueelle. Molemmissa episodeissa vuorovaikutuksen dominanssi on työnohjaajalla, joka kysymyksillään ohjaa keskustelun kulkua. Perhekoti-isä M2:n molemmat ilmaisut sijoittuvat ensimmäisen episodin alueelle, jossa teeman dominanssi jakautuu työnohjaajan, N2:n ja M2:n kesken ja määrän dominanssi on M2:lla. M3:n ilmaus sijoittuu toisen episodin alueelle, jossa määrän ja teeman dominanssi on M3:lla ja vuorovaikutuksen dominanssi työnohjaajalla (ks. myös LIITE 4).

Ote III

Perh. V; 355- 418

355 - 381

M2: (ilmaus 1) mutta sehän on kuitenkin aina tämmöstä virallista vuorovaikutusta tietyllä tavalla koska (.) periaatteessahan ne voi dokumentoida ne siellä ne puhelut tai äänittää tai pistää paperille että ei siinä nyt ihan kannata mitä tahansa mennä möläyttämään että (.) et pitää tietysti olla aika luottamuksellinen suhde sosiaalityöntekijään tai tai ylipäättänsä siihen tahoon kenen kanssa näitä asioita jaat että tuota (0.5) et tietysti tämmönen terve itsesuojeluvaisto ja o- o- oman työnki niinku tavallaan (2) et kyllä silleen silleen pitää ... ((poistettu rivit361-364)) ...et kyl se vaatii tietysti rohkeuttaki ja ja kokemustaki ja ja nimeomaan sitä luottamusta siihen toiseen (.) puoleen et sää uskallat sanoo et ei (.) en mää sanosi että kaikille soskuille voi sanoo (.) toisille ehkä voi sanoo vähä vähän suurempaan [mm] ja toisille pitää vaan sitte että no tässä mennään näin ja tämmöstä on sattunu ja tapahtunu (.) jos ei tunne ihmistä (1) tai että on (.) että on joku että on että sanotaan että on tuore (1) tavallaan niin ku kumppanuus (3) tai yhteistyökuvio (.) ni ni (1) kannattaa niinku vähän (1) ihan ihan niinku sanoin niin omaaki etua ajatella... ((poistettu rivit 371-373)) ...sossu on (1) niin ku se virallinen taho ja se on lapsenkin niin ku lähin lähin (.) niinku (1) tavallaan (1) jonka pitää ajatella myöski sen lapsen näkökulmasta tai

O: [et on niin ku virkavastuulla ((sana josta ei saa selvää))

M2: (ilmaus 2) [niin virkavastuussa silleen ja tärke ihminen tietyllä tavalla pitäis ainaki olla monelle nuorelle et jolle nuori voi sanoa jos on epäkohtia jossain perhekodissa... ((poistettu rivi 379)) ...niin et sossukin on tietyllä tavalla siinä tavallaan semmosessa kolmiossa ja... ((poistettu rivit 382–402))

----- episodi vaihtuu -----

403–418

M3: hyvin tuttuja tunteita oli ja hyvin (1) hyvin M2 & N2 tämän asian niin kun tiivistä tähän mi- minkä asioiden kanssa sitä niin kun toimitaan ja painitaan (1) (1) jos tähän niin ku sosiaalityöntekijöiden (1) kohtaamiseen niin ehk kysyt ((osoittaa sanansa työnhajaajalle)) jossakin vaiheessa että kuinka kauan se ottaa se luottamuksen syntyminen niin kaikkien kohalla siihen ei riitä sata vuotta... ((poistettu rivit 407-409)) ..ja kyllähän se tämä viranomaistaho niin (2) kun on sanottu että meitä ei (0.5) perhekoteja ei valvo kukaan mutta kyllähän nämä on tilanteita kun me kohdataan hhh sijoittavan lapsen sosiaalityöntekijät niin mehän ollaan syynissä (1) [mm] meitähän siinä tarkkaillaan että se on sitten mikä on se reaktio että tuleeko se heti (0.5) niin ku he sanoivat että on tehty väärä valinta [joo] että tää paikka ei sopinutkaan että (1) vai vai löytyykö sieltä se ymmärrys... ((poistettu rivi 415-416)) ...kuitenkin se tietty varovaisuus sinne sosiaalityöntekijöihin päin tietysti on että ei (0.5) ei aivan (1) aivan tuota (1) pura kaikkea mitä (1) mielen päällä sitten on...

Edellä oleva esimerkki on osa pidempää, kaikkien ryhmäläisten ylläpitämää dialogia, jossa aiheena on yhteistyö ja vuorovaikutus sosiaalityöntekijöiden kanssa. Keskustelunaiheen on aloittanut perhekotiäiti N2, joka juuri ennen yllä olevaa otetta on keskustellut työnhajaajan kanssa siitä, kuinka vuorovaikutus virallisten tahojen kanssa on oltava asiallista eikä perhekotivanhempien kokemukseräisille viesteille ole tilaa. Otteessa esitetyn vuoropuhelun jälkeen keskustelu kääntyy hetkeksi M3:n aloittamaan uuteen aiheeseen mutta palautuu sen jälkeen alkuperäiseen aiheeseen ja syvenee käsittelemään luottamusta perhekotivanhempien ja sosiaalityöntekijöiden välillä.

Koska perhekotiäiti N2 on juuri ennen perhekoti-isä M2:n ensimmäistä ilmaisu kertonut, kuinka vuorovaikutuksen on oltava asiallista virallisten tahojen kanssa, M2:n ilmaus on vastausta N2:n ilmaisuun. Ilmaisullaan N2 ja M2 tuovat siis esille sitä komplementaarisuutta, jota he elämässä perhekotivanhempina muodostavat ja joka tulee muille näkyväksi tavoissa, joilla he samaa aihetta käsittelevät.

Perhekoti-isä M2:n ilmaisujen vastaanottajina ovat paikalla olevien lisäksi jonkinlainen, jo N2:n esille tuoma toive henkilökohtaisemmasta vuorovaikutustyylistä sosiaalityöntekijöiden kanssa. M2 puhuu sosiaalityöntekijän yhteistyökumppanina toimivan perhekotityöntekijän, perhekotiyrittäjän ja autonomiaansa suojelevan ammattilaisen positioista käsin. Ilmaus on ammatillisuuden kyllästävä ja siinä on kuultavissa työn reunaehdot tunnistavan järjen mutta myös varovaisuuden ja virallisuuden ääniä. Ilmauksessaan M2 pohtii, mitä sosiaalityöntekijöille uskaltaa ilmaista mutta lukijalle tulee vaikutelma, että puhuessaan M2 samalla miettii, mitä meneillään olevassa tilanteessa voi sanoa. Toisin sanoen, ilmiö, josta sijaisisä puhuu, tulee osaksi meneillään olevaa vuorovaikutusta. Toisaalta M2:n ilmauksista on kuultavissa myös sosiaalityöntekijän asemaa ymmärtävä ääni. Toteamuksellaan ”*et sossukin on tietyllä tavalla siinä tavallaan semmosessa kolmiossa ja*” M2 ilmaisee, kuinka on ajatellut asiaa myös sosiaalityöntekijän virkatehtävien kannalta.

Perhekoti-isä M3:n ilmaus on oiva esimerkki ryhmän jäsenten keskenään erilaisista sisäisistä dialogeista, joiden myötä ryhmän jäsenet kuulevat toistensa ilmaukset eri tavoin ja tuovat omat ajatuksensa esille erilaisina ääniä. Siinä missä M2 puhuu hillitysti ja neutraalisti, M3:n puheessa on selkeämmin kuultavissa henkilökohtaisia ääniä, jotka kiteytyvät symbolisiin sanavalintoihin: ”*toimitaan ja painitaan*”. Toisin sanoen keskustelussa elää usean eri puhujan ääniä, horisontaalinen polyfonia. M3 puhuu työnohjausryhmän jäsenen ja perhekotiyrittäjän positioista käsin ja suuntaa ilmauksensa sekä kaikille paikalla oleville, että itsensä henkilökohtaiselle puolelle. Aivan kuin M3 kuuntelisi omaa puhettaan siitä, mihin kaikkeen on suostunut perhekotiyrittäjäksi ryhdyttyään.

M3:n ilmauksen sävy muuttuu hänen puhuessaan syynättävänä olemisesta. Nyt ilmaus suunnataan sille ilmauksessa määrittelemättömäksi jäävälle taholle, joka on väittänyt, ettei perhekoteja valvo mikään taho. M3 puhuu tarkkailtavana ja arvioitavan olevan yrittäjän positioista käsin, ja tuntuu olevan altavastaajan asemassa suhteessa jotakin epämääräiseksi jäävää, kriteereitä asettavaa tahoja kohtaan. Aiheesta puhuessaan M3:n ilmauksesta tulee esiin vastalauseen, ahdistuksen ja kiukunkin ääniä. Lukijalle tulee vaikutelma, että altavastaajan asema sekä ahdistuksen ja kiukun äänien alkuperä voi olla M3:n aikaisemmin kokemissa keskeneräisiksi jääneissä ammatillisen vuorovaikutuksen tilanteissa ja ne aktivoituvat sekä M3:n kuvaaman tapahtuman että käsillä olevan keskustelun myötä.

Puheissaan M2 ja M3 tuottavat yrittäjän dilemman. Molempien ilmauksista tulee ilmi, kuinka perhekotitoiminta on yritystoimintaa virallisine velvoitteineen. Ilmauksista on kuultavissa työn kuormittavuuden mutta myös vahvan sitoumuksen ääniä. Motiivi tuottaa perhekotitoimintaa nousee halusta auttaa sijoitettuja lapsia mutta ainakin tässä otteessa auttamispuhe ja sijaisisän ääni hiljenevät yrittäjyyden äänen alle. Ammatillisuus tulee ilmi yrittäjyyteen, ei sijaisisyyteen liittyvänä puheena.

3.6 Sijaisisien ilmaisujen positiot ja äänet

Seuraavana oleva ote on osa laajempaa sijaisvanhempien käymää keskustelua, jossa ryhmäläiset ovat käsitelleet sijaisisän merkitystä sijaislapsille. Episodissa, johon esimerkki sijoittuu, teeman dominanssi jakautuu N2:n, N4:n ja M4:n kesken, määrän dominanssi on N2:lla ja vuorovaikutuksen dominanssi on työnohjaajalla (ks. myös LIITE 5).

- O: () saaks nää sinulta nää lapset () erooks se mitenkään siitä miten ne N4 ((eroavatko lapset siinä, miten he suhtautuvat N4:ään ja M4:ään))
- M4: (ilmaus 1) ((rykii)) mä aattelin sitä että (.) että tota (.) heidän kulttuurissa ((etninen ryhmä, josta lapset tulevat)) isän rooli on ollu tota niin ku vähäsempi (.) yleensä tota että (.) isät on yleensä menossa (.) et sit tota nyt avioeronki takia ni (.) isä on pois kuvioista (.) sillon ku meille lapset tuli ni tää keskimäinen tyttö ni tuota (.) se torju mut hyvin jyrkästi sitte (.) mut mun täyty vaan vähän niin ku jääh oottamaan ja .hhh luomaan pikkuhiljaa sitä suhdetta .hhh mutta tuota (.) en minä nyt huomaa silleen erikoisempaa (1) siitä se on vaan
- N4: nii nythän se on niin ku isä niille (.) että mahottoman hyvät välit on kaikkien kanssa (.) et viimeisen päälle(.) et jos aattelee (.) ei minkäänlaista ihan kaikkien kansa (.) et jo-joka lapselle (.) et se on vaan kehittyne .hhh mut sitä me aateltiin että (.) et näil lapsilla tietenkä ku ne oli monta vuotta ollu pelkän äidin että että se (.) tietyllä tavallah (.) niin ku minähän olen s- sem biologisen äidin kans kilpailija ku se on .hhh ja koko ajan se suhde on toisenlainen ku äidin kans ja lasten kans mut M4:lla ei oo tietyllä tavalla ollu sitä kilpailijaa koko aikana et se on ollu helpompi se rooli niin ku M4:lla (.) et mul on (.) et selkeesti ku ei ole ollu kenen kanssa kilpailla niin ku isähahmona mut mulla on koko ajan se laps ä- e- tietenkä ne alitajusesti ja tietosestiki ni koko ajan aattelee (.) et mikä se oikee äiti ja minä olen ja (.) kaikella tavalla .hhh se on hirvee (.) sanoisin että älyttömän raskas (.) henkisesti (.) taiteilla siinä niin ku siinä et minkälaiseen mitenkä se muotoutuu (.) ja ku ihan eri (.) maailmoista myö ollaan äitin kans niin ku sillä tavalla kaikella tavalla
- M4: (ilmaus 2) se on niin hauska kun tota joku aika sitten ne tytöt pohti sitä että tuota (.) et kyl se on ku meillä on kolme issää (.) no sitten se e- e- J:n isä ja M4 ja Taivaan Isä ((yleistä naurua))
- O: et hyvässä sarjassa olet ((yleistä naurua))
- M4: (ilmaus 3) hyvässä sarjassa joo (.) tunnustus

Aikaisemmin keskustelussa muut sijaisvanhemmat ovat keskustelleet sijaisisien suhteista sijoitettuihin lapsiin M4:n jäädessä syrjään keskustelusta. Nyt työnohjaaja haluaa tietää M4:n kokemuksista ja kohdistaa kysymyksensä erityisesti tälle. M4 vastaa sijaisisen sekä työnohjausryhmäläisen positioista käsin. Ilmauksensa alussa (ilmaus 1) M4 luo itselleen tilan ja korostaa tulevien sanojensa merkitystä rykimällä ja ottamalla ryhdikkään, kuulijoita kohti suuntautuvan asennon. Myös ilmauksen sisältö on alussa virallisen oloinen, asiantuntijuuden piirteitä sisältävä M4:n kertoessa tulkintojaan lasten käyttäytymisen syistä. Tämän jälkeen ilmaus muuttuu henkilökohtaiseksi ja siinä on kuultavissa empaattisuuden, kunnioituksen ja kärsivällisyyden ääniä. Ilmauksesta välittyy kuva turvallisuutta luovasta sijaisisästä, joka on suostunut etenemään tilanteessa lasten ehdoilla vaikka asetelma hänen kannaltaan onkin voinut olla loukkaava. M4 päättää ilmauksensa toteamalla ”*en minä nyt huomaa silleen erikoisempaa (1) siitä se on vaan*” ja kääntymällä N4:n puoleen.

Sijaisäiti N4 jatkaa dialogia kommentoimalla M4:n ilmausta sijaisäidin ja puolison positioista käsin. Ilmauksesta heijastuu tyytyväisyyden ja ylpeyden äänet siitä, että M4:stä on tullut ”*ihan niin ku isä*” lapsille. Ilmauksen keskivaiheilla sijaisäidin ilmauksesta on kuultavissa myös lasten biologisen perheen kanssa vuorovaikutuksessa olleen sijaisäidin ääni ja samalla ilmauksen vastaanottajiksi tulevat myös sijoitetut lapset ja heidän biologinen äitinsä.

Sijaisisä M4:n ilmauksen viimeiset sanat ja elekieli sekä tapa, jolla N4 vahvistaa puolisonsa sanat ilmauksensa alkuosassa, kieli pariskunnan yhteisestä ymmärryksestä, että N4 on sijaisvanhemmuudessa hallitseva osapuoli. M4:n ja N4:n peräkkäiset ilmaukset voidaan nähdä sijaisvanhempiparin selonteoksi siitä, mikä on heidän jaettu tapansa ymmärtää tilannetta. Molemmat omaavat hyvin erilaiset rooliodotukset sijaisvanhemmuutta kohtaan ja niiden myötä

erilaisiksi muotoutuneet tunnekuormat, jotka tulevat ilmi keskustelussa. Myös pariskunnan elekieli ja tapa sijoittaa sanansa toistensa ilmauksiin nähden kertoo, minkälainen on heidän keskinäinen käsityksensä roolien jakautumisesta.

Sijaisiän tapa aloittaa toinen ilmauksensa (ilmaus 2) huumorilla saattaa yllättää osan kuulijoista. Vaikuttaahan M4:n ilmaus olevan ristiriidassa N4:n tunnevoittoisen ilmauksen kanssa ja jättävän sen huomiotta. Näennäisestä ristiriidasta huolimatta näiden kahden peräkkäisen ilmauksen voidaan ajatella heijastavan jälleen sijaisvanhempiparin jaettua ymmärrystä sekä itse tilanteesta että toistensa toimintatavoista. M4:llä näyttäisi olevan ikään kuin N4:n suoma tila jatkaa keskustelua omalla tyylillään.

On kuin M4 tahtois huumorin avulla tuoda esiin hänen ja sijaislasten suhteiden kehittyneen etäisistä läheisiksi ja samalla keventää ehkä araksikin kokemaansa aihetta. Ilmauksesta kuultaa ilo ja helpotus siitä, kuinka alun sopeutumisen jälkeen lapset ovat hyväksyneet M4:n sijaisisäkseen. Samalla vertautuminen isään ja ”*Taivaan Isään*” viestii, kuinka tärkeässä asemassa M4 on. Ilmauksen vastaanottajina ovat ryhmän lisäksi M4 itse, tapahtumien reflektion kuuntelijana. Positio on muuttunut hyväksytyksi tulleen sijaisiän positioksi. Ilmauksesta kuultaa helpotuksen, huvittuneisuuden ja ilon äänet. Lukijalle tulee vaikutelma, että sijaisiä M4 nauttii lasten humoristisista sutkautuksista.

Merkille pantavaa M4:n ilmauksessa (ilmaus 2) on myös se, mitä se kertoo sijoitetuista lapsista. M4:n ilmauksesta kuuluvat sutkautuksen lausuneiden lasten äänet, jotka ovat ilmeisesti keskustelleet keskenään tietämättä M4:n kuulevan heitä. Lasten keskustelu kertoo, kuinka he sijoituksen myötä ovat joutuneet miettimään isä-kysymystä uudella tavalla; onhan sijaisiä läsnä heidän elämässään huomattavasti enemmän kuin biologinen isä aikoinaan. Toisaalta heidän keskustelussaan elää myös tietoisuus useasta isästä, jolle kullekin pitäisi antaa tietty paikka. Ehkä oivallus ”*Taivaan Isästä*” saa biologisen ja sijaisiän asemat loksautamaan paikoilleen. Kun isän paikkaa on jakamassa kolme kahden sijasta, lasten tasapainoilu isien välillä helpottuu. Ja toisaalta tietoisuus ”*Taivaan Isästä*” asettaa biologisen ja sijaisiän oikeisiin mittasuhteisiin: on olemassa jotakin vielä heitäkin suurempaa. Aivan kuin lapset ilmauksessaan toteaisivat: ”ei meidän asiat voi olla kovin hullusti, kun on kolme isää!”.

Ilmauksellaan työnohjaaja osoittaa saaneensa M4:ltä vastauksen esittämäänsä kysymykseen. Vastauksensa humoristisen sävyn kautta ohjaaja liittyy samalla M4:n aloittamaan huumoriin ja vahvistaa tällä tavoin viestiä sijaisiän tärkeästä merkityksestä sijoitetuille lapsille. Viimeisessä ilmaisussaan M4 vielä kuittaa työnohjaajan antaman palautteen ilmauksellaan, joka on lausuttu sijaisisyyden *isyyttä* korostavasta positiosta käsin. Ilmauksessa toistuvat jo aiemmin esille tulleet huumorin, ilon ja ylpeyden äänet.

M4:n ja työnohjaajan huumorin käyttö saa muut ryhmäläiset nauramaan ja jatkamaan keskustelua samasta aiheesta (otteen ulkopuolella), mikä viestii jotakin ryhmäläisten kesken jaetusta ymmärryksestä. Huumori keventää muidenkin ehkä vaikeaksi kokemaa aihetta. Samalla huumori toimii kuitenkin myös tärkeän viestin välittäjänä: kasvukipujen jälkeen sijaisissä on lunastanut tärkeän paikan sijaislastensa elämässä ja näin hänelle on muodostunut keskeinen kannatteleva rooli perheessä. Juuri tätä viestiä työnohjaaja tuntuu haluavan vahvistaa ja herkän aiheen pukeminen huumorin muotoon tekee siitä helpomman käsitellä. Sijaisvanhempien työnohjausistunnoissa huumorin käyttö tulee esille useaan kertaan. Sillä on tärkeä rooli vaikeiden aiheiden keventäjänä, tärkeiden asioiden viestinviejänä mutta myös sijaisvanhemmuuden hauskojen kokemusten kuvaajana.

Otetta kokonaisuutena tarkasteltaessa M4:n ilmaisuihin on havaittavissa useita erilaisia ääniä eli vertikaalista polyfoniaa. Toisin sanoen M4 antaa äänensä elää vuoropuhelun aikana. Ensimmäisen ilmauksen alun virallisuudesta M4:n ääni muuttuu henkilökohtaiseksi arkaa aihetta kuvaavaksi ja päättyy hersyvään huumoriin ja nauruun.

POHDINTA

Tutkimukseni tarkoitus oli tarkastella sijaishuollossa työskentelevien miespuolisten ammattilaisten ja puoliammattilaisten vuorovaikutusta. Tahdoin kuvata, millä tavoin perhekoti- ja sijaisisät osallistuivat ryhmätyönohjaustilanteissa käytyjen dialogien muodostamiseen sekä millaisia ääniä ja positioita he näissä keskusteluissa tuottivat. Tutkimuskysymysten tarkastelukehikon muodostivat sijaisisyys, sukupuolispesifiys ryhmätyönohjaustilanteessa sekä dialogisuus monitoimijaisessa kokoonpanossa. Näiden kolmen ilmiön risteämiskohtaa on tutkittu sangen vähän, mikä oli yksi peruste tutkielman teolle. Tutkielman aineistona oli kolme perhekotivanhempien ryhmätyönohjausistuntoa, joihin osallistui 2-3 perhekoti-isää sekä kolme sijaisvanhempien ryhmätyönohjausistuntoa, joihin osallistui 3-4 sijaisisää. Valitsemani transkribointiotteet analysoin Seikkulan ym. (2011) kehittämällä monitoimijaisen vuorovaikutuksen laadullisen dialogin analyysimenetelmällä, jolla on mahdollista tutkia usean ihmisen samanaikaisia dialogeja.

Osoittautui, että sijais- ja perhekotivanhempien työnohjausistunnot poikkesivat toisistaan kommunikatiivisilta luonteiltaan, mikä tuli erityisen selvästi esiin määrän dominanssin jakautumisena. Perhekoti-isät hallitsivat määrän dominanssia niissä episodeissa, joihin analysoidut

otteet sijoittuivat mutta sijaisisien kohdalla määrän dominanssia hallitsi lähes poikkeuksetta äänessä olevan sijaisisen puoliso. Tämä kertoo sijaisäitien runsassanaistemasta puhetavasta sekä taipumuksesta täydentää miestensä ilmaisuja. Löytö on yhtenäinen kandidaatin tutkielmani kanssa, jonka mukaan ryhmätyönohjausistuntoon osallistuneet sijaisäidit puhuivat aktiivisemmin sijaisisien kommentoimissa keskusteluja vain lyhyesti (Julkunen, 2010). Sijaisäitien hallitsema määrän dominanssi voi toisaalta heijastaa myös miesten ja naisten välisiä roolieroja, onhan kotiin ja hoivaan liittyviä ulottuvuuksia pidetty pitkään naisten alueina (Tolkki-Nikkonen, 1990).

Sekä perhekoti- että sijaisisien ilmaisuissa (otteet 1 & 2) dialogisuuden piirteet vaihtelivat niin ilmaisujen kuin ryhmienkin välillä. Yhteistä perhekoti- ja sijaisisien ilmaisuille oli, että ne kuljettivat keskustelua eteenpäin, olivat yhteydessä johonkin aiemmin sanottuun ja pyrkivät synnyttämään jaettava ymmärrystä keskustelijoiden välille. Osallistamalla keskusteluun omin sanoin perhekoti- ja sijaisäidit ylläpitivät dialogin polyfonisuutta.

Aineiston perusteella perhekoti-isät vaikuttavat sijaisisiä tottuneemmilta keskustelijoilta. Perhekoti-isä (ote 1) liittyi luontevasti mukaan keskusteluun kuunnellen ensin edellistä puhujaa ja muodostaen omat ilmaisunsa tämän ilmaisut huomioiden. Refleктоimalla toisen keskustelijan ilmaisuja omin sanoin perhekoti-isä antoi puhutuille asioille uusia merkityksiä. Perhekoti-isän luonteva tapa muodostaa dialogia keskustelukumppaneidensa kanssa viestii keskusteluun harjaantumisesta, ovathan kieli ja keskusteleminen perhekotivanhemmuuden tärkeimpiä työkaluja. Lisäksi ryhmätyönohjaustilanne näyttäytynee perhekoti-isille ammatinharjoittamiseen liittyvänä käytäntönä, jossa käytävien keskustelujen aiheet ovat perhekoti-isien ominta alaa.

Sijaisiselle (ote 2) dialogin muodostaminen vaikuttaa haastavammalta. Sijaisisen pyrkiessä dialogiin toisen keskustelijan kanssa hän tuli samalla keskeyttäneeksi toisten ryhmäläisten käymän dialogin. Saatuaan lopulta tilaa omalle ilmaisulleen keskusteluyritys tyrehtyi sijaisäidin monologiseen ilmaisuun. Sekä sijaisisen että –äidin ilmaisut tuntuvat siis jäävän toisistaan irrallisiksi saarekkeiksi. Sijaisisen aktiivisesta yrityksestä huolimatta keskustelijoiden välille ei synny jaettava ymmärrystä vaan molemmat jäävät aikaisempien käsitystensä varaan. Ilmentääkö keskustelukäytäntöihin liittyvä hapuilu osallistujien hämmennystä siitä, kuinka asioista tulisi puhua? Koska sijaisvanhemmuus on arkilähtöistä, useimmiten oman ammatin ulkopuolella tapahtuvaa lasten auttamista, sijaisäidit eivät ole kouliintuneet keskustelemaan siihen liittyvistä kysymyksistä työnohjausistunnon kaltaisessa, ammattimaisuuden piirteitä muistuttavassa tilanteessa.

On myös kysyttävä, oliko työnohjaustilanteessa käytetty kieli ja tapa käsitellä asioita luontevaa sijaisisille? Hyssälän (1992) tekemän tutkimuksen mukaan yhteisen kielen ja kokemusten löytäminen lapsen kasvuun ja isänä olemiseen liittyen tuotti vaikeuksia sekä isille että

neuvolahenkilökunnalle. Tullessaan neuvolaan mies siirtyy naisten hallitsemaan todellisuuteen (Hyssälä, 1992). Vaikka sijaisisät tutkimusten mukaan (Huusko, 2005; Höjer, 2002; Koivumäki, 2010; Wilson ym., 2007) sitoutuvat sijaisvanhemmuuteen yhtä vahvasti kuin sijaisäidit, kotiin ja hoivaan liittyviä ulottuvuuksia on pitkään pidetty naisten alueina (Tolkki-Nikkonen, 1990). Kun tähän yhdistetään vielä näkökulma, jonka mukaan naispuoliset työnhjousasiakkaat ovat miehiä voimakastunteisempia ja kiinnittävät enemmän huomiota ihmissuhdetekijöihin (Doughty & Leddick, 2007) voidaan aavistella, että sijaisisät ovat saattaneet kokea asioiden käsittelytavan itselleen vieraaksi työnhjauksessa, jossa määrän dominanssia ovat hallinneet sijaisäidit.

Käymässään keskustelussa (ote 3) molemmat perhekoti-isät puhuivat suhteistaan sosiaalityöntekijöihin pääasiassa perhekotiyrittäjän positiosta käsin. Vaikuttaa kuitenkin, että perhekotiyrittäjän positio näyttäytyi erilaisena kummallekin perhekoti-isälle. Perhekoti-isä M2:n ilmauksista oli kuultavissa, kuinka hän oli asettunut tasavertaiseen perhekotiyrittäjän positioon suhteessa sosiaalityöntekijöihin, kun taas M3 positioi itsensä altavastajaan perhekotiyrittäjän positioon erityisesti suhteessa tahoihin, jotka valvovat perhekotien toimintaa. Perhekoti-isien ammatillisilla taustoilla saattaa olla yhteys positioden eroihin. Perhekoti-isä M2:lla oli takanaan pitkä työura sijaishuollossa ja alalla saavutetun itsevarmuuden myötä myös perhekotiyrittäjän positio oli vakaa. M3 oli puolestaan toiminut toisella alalla ennen perhekotiyrittäjäksi ryhtymistään. Ammatillinen tausta saattoi tuoda epävarmuutta, joka heijastui perhekoti-isän omaksumassa positiossa.

Perhekoti-isien ilmaisut olivat ammatillisten äänien kyllästämiä. Erityisesti perhekoti-isä M2:n ilmaisuissa kuuluneet äänet olivat virallisia, osin jopa varovaisia. Myös M3:n ilmaisun äänet olivat ammattimaisia mutta niissä oli vahvempi henkilökohtainen sävy. Perhekoti-isät tuottivatkin keskustelussaan yrittäjän dilemman. Molempien ilmauksista kävi ilmi, kuinka perhekotitoiminta on yritystoimintaa virallisine velvoitteineen. Ilmauksista oli kuultavissa työn kuormittavuuden mutta myös vahvan sitoumuksen ääniä. Työn lähtökohtana oli halu auttaa heikossa asemassa olevia lapsia mutta kyseisessä otteessa auttamispuhe ja sijaisisän ääni jäivät yrittäjyyden äänen alle. Perhekotiammatillisuus tuli ilmi yrittäjyyteen, ei sijaisisyyteen liittyvänä puheena.

Viimeisessä otteessa (ote 4) sijaisisä kertoi suhteestaan sijoitettuihin lapsiin sijaisisän positiosta käsin. Aivan kuten Koivumäen (2010) tutkimuksen sijaisisät, myös tämän tutkielman sijaisisä, puhui aiheestaan hyvin lapsilähtöisesti. Ilmauksen virallisen aloituksen jälkeen sijaisisän ilmauksesta oli kuultavissa empaattisuuden, kunnioituksen, helpotuksen sekä huvittuneisuuden ja ilon ääniä. Sekä positio että äänet olivat ilmeisen henkilökohtaisia ja heijastivat sekä sijaisisän ja lasten keskinäiseen suhteeseen että sijaisisyyteen liittyviä henkilökohtaisia prosesseja.

Keskeiseksi elementiksi keskustelussa (ote 4) muodostui sijaisisän ja työnohjaajan käyttämä huumori. Sen avulla sijaisisä kertoi muille ryhmäläisille tärkeimmät mutta samalla herkimät piirteet hänen ja sijaislasten suhteen kehittymisessä. Liittyessään omalla ilmaisullaan sijaisisän aloittamaan huumoriin työnohjaaja vahvisti sijaisisän viestiä tämän tärkeästä merkityksestä sijaislapsille. Aiheen herkkyyden tähden viesti oli helpompi vastaanottaa huumorin muodossa. Sijaisisän ja työnohjaajan välinen huumori tukee McHalen ja Carrin (1998) havaintoa, jonka mukaan huumorin käyttö työnohjaustilanteessa on luonteenomaista etenkin miehille. Myös muissa sijaisvanhempien työnohjauskeskusteluissa huumorilla oli tärkeä rooli vaikeiden aiheiden keventäjänä, tärkeiden asioiden viestinviejänä sekä sijaisvanhemmuuteen liittyvien hauskojen kokemusten kuvaajana.

Omaksuttu positio vaikuttaa yksilön kognitioihin ja tulee julki tämän ilmaisuihin viestien samalla puhujalle ominaisista teema-alueista ja tämän tavoista nähdä asiat (Linell, 1998). Edellä kuvatusta käy ilmi, kuinka perhekoti- ja sijaisisien positiot erosivat toisistaan. Vaikka molempien osapuolten perustehtävänä oli olla sijaisisänä huostaan otetuille ja sijoitetuille lapsille, tehtäväkuva ja asema olivat erilaiset. Huttusen (2001) jaottelun mukaisesti sekä perhekoti- että sijaisisät olivat sijoitetuille lapsille sosiaalisia isä mutta sijaisisien kohdalla toteutui myös sijaisisyyteen mahdollisesti kuuluva psykologinen isyys. Sijaisisyyden merkitys ja sisältö näyttäytyivät siis erilaisina perhekoti- ja sijaisisille, mikä puolestaan heijastui keskusteluissa julkittulleisiin ilmaisuihin, positioihin ja ääniin. Tämän myötä positiot ja äänet kertovat perhekoti- ja sijaisisien erilaisista ajattelutavoista ja teema-alueista. Ilmeistä kuitenkin on, että molemmilla osapuolilla oli yhtäläinen halu toimia huolenpitoa tarvitsevien lasten hyväksi.

Vertailtaessa tutkielman havaintoja Koivumäen (2010) tutkimukseen, käy ilmi, että molempien tutkimusten sijaisisät (tässä yhteydessä sijaisisillä tarkoitetaan myös tämän tutkielman perhekoti-isiä) lähestyvät sijaisisyyttään samoista näkökulmista käsin: suhteestaan sijoitettuun lapseen sekä suhteestaan sosiaalityöntekijöihin ja lastensuojelun toimintakäytäntöihin. Oleellisin ja samalla luonteva ero molempien tutkimusten sijaisisien kesken on, että tämän tutkielman perhekoti- isät lähestyvät sijaisisyyttä sosiaalityöntekijöihin ja lastensuojelun toimintakäytäntöihin liittyvien suhteiden kautta kun taas molempien tutkimusten sijaisisät lähestyvät sijaisisyyttään sijoitettuun lapseen liittyvien suhteiden kautta. Toiseksi, Koivumäki (2010) muodosti tutkimuksessaan erilaisia sijaisisyyden identiteetin positioita, jotka voi asettaa ammatillinen – ei-ammattillinen – asteikolle. Ilmaisemiensa positioiden ja äänien perusteella tutkielmani sijaisisät sijoittuvat Koivumäen tutkimien sijaisisien tavoin asteikon ei-ammattilliseen päähän perhekoti-isien paikan ollessa asteikon toisessa päässä. Näin ollen tutkielmani perhekoti- isät erosivat Koivumäen tutkimista sijaisisistä myös siinä, kuinka he puheessaan ilmaisivat perhehoidon juridista puolta.

Analysoiduissa otteissa on havaittavissa useita piirteitä, jotka liittyvät erityisesti monitoimijaisiin dialogeihin. Ensimmäinen piirre kuvaa sijaisän vastauksen viivästymistä (ote 2) sijaisäidin esittämään ilmaisuun nähden. Monitoimijaisessa tilanteessa ryhmätyönohjaukseen osallistuvilla on usein tilaisuus kommentoida toistensa ilmaisuja paljon myöhemmin kuin dyadisissa keskusteluissa. Toinen piirre liittyy Linellin (1998) esittämään näkemykseen, jonka mukaan puhuja pyrkii monitoimijaisessa kokoonpanossa muodostamaan ilmaisunsa monen eri vastaanottajan odotukset huomioiden. Tämä pyrkimys voi tulla ilmi sekä puhujan ilmauksessa että sanattomassa viestinnässä. Tietyissä tilanteissa perhekoti- ja sijaisät suuntasivat ilmaisunsa koko ryhmän lisäksi edeltävälle puhujalle, joka kahdessa tapauksessa (otteet 3 & 4) sattui olemaan perhekoti- tai sijaisän puoliso. Puhuessaan ryhmälle perhekoti- ja sijaisät puhuivat samalla myös juuri äänessä olleelle sijaisäitipuolisolleen ja ilmaisivat näin oman vastineensa käsitellystä asiasta myös puolisolleen, jolloin ilmauksen voi nähdä olevan osa puolisoitten välistä vuorovaikutusta. Samalla sijaisvanhempiparin peräkkäiset ilmaukset ilmensivät muulle ryhmälle sitä jaettavaa ymmärrystä, jonka puolisot keskenään muodostivat.

Kolmas monitoimijaisiin dialogeihin liittyvä erityispiirre havainnollistaa, kuinka ryhmän jäsenillä on keskenään erilaisia sisäisiä dialogeja (ote 3), joiden myötä ryhmän jäsenet kuulevat toistensa ilmaukset eri tavoin ja tuovat omat ajatuksensa esille erilaisina ääminä. Toisin sanoen keskustelussa elää usean eri puhujan ääniä niin kuuntelemisen, ymmärtämisen kuin puhumisenkin tasolla. Tämä horisontaalinen polyfonia tekee keskustelusta dynaamisen ja moninkertaisesti dyadisia kokoonpanoja rikkaamman (Grauman, 1990; Haarakangas, 2008; Marková, 2007).

Tämän tutkielman tulokset antavat uutta tietoa sijaisisyydestä. Psykologian alaan kuuluvana tutkielma valottaa erityisesti sijaisisyyteen liittyviä psykologisia ja vuorovaikutuksellisia piirteitä, jotka ovat tähän asti jääneet vähälle huomiolle. Koska yksilön ilmaisut tuovat julki tämän tietoisuutta, kognitioita ja elämänsä teema-alueita (Bakhtin, 1984, 1986; Linell, 1998), perhekoti- ja sijaisisien ilmaisuissa on piirteitä, jotka kertovat jotakin oleellista sijaisisänä olemisesta. Tutkielmassa tehdyt havainnot perustuvat kuitenkin ryhmätyönohjauksistunnoissa käytyihin dialogeihin, mikä asettaa niiden yleistettävyydelle rajoitteita. Tutkielmassa oli mahdollista käyttää vain muutamaa transkribointiotetta, jotka eivät luonnollisestikaan kykene kuvaamaan perhekoti- ja sijaisisien ilmaisujen ja teema-alueiden koko kirjoa vaan jättävät osan sijaisisyyteen liittyvistä piirteistä pimentoon. Esimerkkinä mainittakoon perhekoti-isien sijaisisyyteen liittyvä puoli, joka ei aineiston rajallisuuden vuoksi päässyt näkyviin. Toinen seikka, joka rajoittaa havaintojen yleistettävyyttä, on aineistonkeruutilanne, joka työnohjauksellisuutensa, ryhmämuotoisuutensa sekä videotallennuksen myötä on eittämättä vaikuttanut osallistujien vuorovaikutukseen. Kaikki kolme

edellä mainittua piirrettä koetaan yleensä normaalioloja haastavimmiksi eikä perhekoti- ja sijaisisien voida olettaa ilmaisevan itseään ryhmätyönohjaustilanteissa samalla tavalla kuin tavallisissa arjen tilanteissa.

Tutkielma kuvaa myös dialogisuuden ilmenemistä monitoimijaisessa kokoonpanossa. Markován fokusryhmiin keskittyviä julkaisuja lukuun ottamatta monitoimijaisten kokoonpanojen dialogisuudesta ei ole tieteellistä kirjallisuutta (Seikkula ym., 2011). Perhekoti- ja sijaisvanhemmille tarkoitettu ryhmätyönohjaus tarjosi tilaisuuden tutkia monitoimijaisessa tilanteessa ilmeneviä dialogeja ja esitellä muutamia siihen liittyviä erityispiirteitä. Havaintojen tarkastelussa tulee kuitenkin huomioida että ne liittyvät ennen kaikkea työnohjaustilanteeseen ja ovat sukupuolispesifejä. Yhteenvetona todettakoon, että tutkielma antaa tietoa ryhmätyönohjaustilanteeseen kokoontuneiden miespuolisten lastensuojelun ammattilaisten ja puoliammattilaisten tavoista ilmaista itseään sekä osallistua dialogien rakentamiseen tietyissä nimenomaisissa keskusteluissa. Havainnot eivät ole universaalisti yleistettävissä mutta antavat joitakin näkökulmia perhekoti- tai sijaisisille ominaisista teema-alueista ja vuorovaikutustavoista ryhmätyönohjauskokoonpanossa.

Tutkielmaa tehdessäni pyrin huomioimaan siihen kohdistuvat luotettavuuden vaatimukset kaikissa tutkielman teon vaiheissa. Tutkimuksen uskottavuudella tarkoitetaan sitä, onko tutkijan muodostama rekonstruktio uskottava ja tutkimukseen osallistuneiden itseymmärryksen mukainen eli onnistutaanko analyysissä kuvaamaan tutkimukseen osallistuneiden kokemuksia (Wahlström, 2006; Stiles, 1993, 2003). Aineistoon perehtyminen videotallenteiden ja transkribointien avulla oli ensiarvoisen tärkeää, jotta pystyin arvioimaan, millaisia tutkimukseen osallistuneiden kokemusmaailmat mahdollisesti olivat. Tehdäkseni tutkimukseen osallistuneiden maailmaa tutuksi myös lukijoille, esittelin tutkimuksen viitekehyksen, teoreettiset lähtökohdat ja aineiston tutkielman sallimassa laajuudessa. Näin annoin lukijalle mahdollisuuden arvioida, ovatko tutkimuksessa tehdyt havainnot oikeita ja olisivatko ne tutkimukseen osallistuneiden itseymmärryksen mukaisia.

Tutkimuksen validiteetilla mitataan tulkintojen ja johtopäätösten luotettavuutta ja sisäistä yhtenevyyttä (Stiles, 1993, 2003). Tutkielman validiteetin vahvistamiseksi kuvasin tutkimuksen kulun mahdollisimman yksityiskohtaisesti. McLeodin (2001) mukaan laadullisen tutkimuksen tekeminen edellyttää analyysimenetelmän soveltamista kuhunkin tutkimukseen sopivaksi. Tämä näkyy myös omassa analyysissäni. Suoritin jotkin analyysin vaiheet eri järjestyksessä kuin mitä ne oli manuaalissa kuvattu. Esimerkiksi tein havainnot ilmaisuihin liittyvistä vastauksista vasta sijoitettuani otteet taulukoihin vaikka manuaalissa havainnot kehoitetaan tekemään dominanssien määrittelyjen yhteydessä. Tämän lisäksi jätin toteuttamatta

analyysimenetelmän kolmannen vaiheen (*step III*), sillä tutkimuskysymykseni eivät sitä edellyttäneet. Analyysimenetelmän soveltava käyttö mahdollisti vastausten löytämisen tutkimuskysymyksiin perustellulla ja taloudellisella tavalla.

Tutkielman reliabiliteettia olisi nostanut useamman tutkijan käyttö (Stiles, 1993, 2003). Koska tämä ei käytännön syistä ollut mahdollista, reliabiliteettitasoa nostettiin yksittäisillä tilanteilla, jotka mahdollistivat tutkimukseen liittyvien havaintojen jakamisen muiden tutkijoiden kanssa. Episodijakoihin liittyvien ratkaisujen jakaminen toisen pro gradu-tutkielman tekijän kanssa sekä analyysin loppuvaiheessa järjestetty datasessio toimivat siis tutkielman reliabiliteetin vahvistajina.

Perhekoti- ja sijaisien käymät dialogit sekä heidän ilmaisuisaan ilmi tulleet positiot ja äänet kuvaavat tehtävän henkilökohtaisia ja ammatillisia piirteitä. Vähän tutkittuna psykologisena ilmiönä sijaisisyys tarjoaa useita jatkotutkimushaasteita. Tarkastelun laajentaminen Ennen ja jälkeen huostaanoton –tutkimushankkeen tuottamiin recall-tallenteisiin antaisi mielenkiintoista lisäsyvyyttä sijaisisänä olemiseen: tuottavatko perhekoti- ja sijaisisät recall-tilanteissa sellaisia ääniä ja positioita, joita ei ryhmätilanteessa tule esille; sekä minkälaisia ajatuksia ja oivalluksia heidän ryhmässä lausuttujen ilmaisujensa takaa löytyy?

LÄHTEET

Ammatillisten Perhekotien Liitto ry. Sijaishuollosta. [Elektroninen aineisto]. [viitattu 18.11.2010]. Saatavissa: <http://www.apkl.fi/>.

Anderson, H. & Swim, S. (1995). Supervision as Collaborative Conversation: Connecting the Voices of Supervision and Supervisee. *Journal of Systemic Therapies*, 14(2): 1-13.

Andersson, G. (2001). The Motives of Foster Parents, Their Family and Work Circumstances. *British Journal of Social Work*, 31: 235-248.

Bakhtin, M. M. (1986). *Speech Genres & Other Late Essays*. Austin: University of Texas Press.

Bakhtin, M. M. (1984). Problems of Dostoevsky's poetics. [Elektroninen aineisto]. Minneapolis: University of Minnesota Press. [viitattu 10.9.2010]. Saatavissa: <http://site.ebrary.com.ezproxy.jyu.fi/lib/jyvaskyla/docDetail.action?docID=10151133>

Doughty, E. & Leddick, G. (2007). Gender Differences in the Supervisory Relationship. *Journal of Professional Counseling: Practice, Theory, and Research*, 35(2): 17–30.

Graumann, C. (1990). Perspective structure and dynamics in dialogues. Teoksessa Marková, I. & Foppa, K. (toim.). *The dynamics of dialogue*, s. 105–126. London: Harvester Wheatsheaf.

Haag Granello, D., Beamish, P. & Davis, T. (1997). Supervisee empowerment: Does Gender Make a Difference? *Counselor Education & Supervision*, 36(4): 305-317.

Haag Granello, D. (2003). Influence Strategies in the Supervisory Dyad: An Investigation Into the Effects of Gender and Age. *Counselor Education & Supervision*, 42: 189–202.

Haarakangas, K. (1997). Hoitokokouksen äänet. Dialoginen analyysi perhekeskeisen psykiatrisen hoitoprosessin hoitokokouskeskusteluista työryhmän toiminnan näkökulmasta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Haarakangas, K. (2008). Parantava puhe. Dialogisuus ihmissuhteissa, mielenterveystyössä ja psykiatrisessa hoidossa. Helsinki: Magentum.

Hampson, R. & Tavormina, J. (1980). Relative Effectiveness of Behavioral and Reflective Group Training with Foster Mothers. *Journal of Consulting & Clinical Psychology*, 48(2): 294-295.

Harré, R. & Moghaddam, F. (toim.). (2003). Introduction. Teoksessa: Harré, R. & Moghaddam, F. *The Self and Others. Positioning Individuals and Groups in Personal, Political, and Cultural Contexts*. London: Westport.

Hermans, H. J. M. (2004). The Dialogical Self: Between exchange and power. Teoksessa: Hermans, H. J. M. & Dimaggio, G. (toim.) *The dialogical self in psychotherapy*, s. 13-28. New York: Brunner/Routledge.

Hyssälä, L. (1992). Health Behaviour of a Young Family's Father. A study of health behaviour of a young family's father, his transition to fatherhood and his role as a health educator conducted at

Maternity Health Care Clinics and Well-Baby Clinics. Research Reports 18. Helsinki: National Agency for Welfare and Health.

Huusko, R. (2005). Sijaisisyys –miesten kokemuksia institutionaalisesta vanhemmuudesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, sosiaalityö. Pro gradu – tutkielma.

Höger, I. (2002). What happens in the foster care? [Elektroninen luentoabstrakti]. IFCO 2002 Conference. Tampere. August, 2002. [viitattu 29.11.2010]. Saatavissa: <http://www.perhehoitoliitto.fi/ifco2002/IFCOHojer.pdf>

Inch, L. (1999). Aspects of Foster Fathering. Child and Adolescent Social Work Journal, 16(5): 393-412.

Janhunen, T. (2009). Työnohjaus on mahdollisuus. Perhehoito. Perhehoitoliitto ry:n tiedotuslehti, 3/2009: 14–15.

Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. (1993). Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

Julkunen, O. (2010). ”Sanasta miestä ja sarvesta härkää”. Miesten kommunikointityylit lastensuojelun ryhmätyönohjaustilanteissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos. Kandidaatin tutkielma.

Karvinen-Niinikoski, S., Rantalaiho, U-M. & Salonen, J. (2007). Työnohjaus sosiaalityössä. Helsinki: Edita Prima Oy.

Keski-Luopa, L. (2007). (3. painos). Työnohjaus vai superviisauk. Työnohjausprosessin filosofisten ja kehityspsykologisten perusteiden tarkastelua. Oulu: Tornion kirjapaino Oy. Metanoia Instituutti.

Koivumäki, R. (2010). Isyyttä alihankintana. Narratiivinen analyysi sijaisisänä toimivien miesten identiteetin rakentumisesta. [Open Access –verkkojulkaisu]. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. A Tutkimuksia, 26. Lisensiaatin tutkielma. Tampere: Juvenes Print Oy. [viitattu 1.12.2010]. Saatavissa: http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/A_26_ISBN_9789524930918.pdf

Kuoppala, T. & Säkkinen S. (2010). Lastensuojelu 2009. Tilastoraportti 29/2010. Suomen virallinen tilasto. [Verkkotilastotiedote]. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. [viitattu 12.1.2011]. Saatavissa: http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2010/Tr29_10.pdf

Laitila, A. (2008). Ennen ja jälkeen huostaanoton. Kehittyvän reflektion muodot ja asiantuntijuuden ulottuvuudet ehkäisevässä ja korjaavassa lastensuojelutyössä. Tutkimussuunnitelma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos.

Langenhove, L. & Harré, R. (1999). Introducing positioning theory. Teoksessa Harré, R. & Langenhove, L. (toim.). Positioning Theory, s. 14–31. Oxford: Blackwell.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. [Elektroninen aineisto]. [viitattu 18.11.2010]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Laurila, A. (1999). Toinen mahdollisuus: pitkäaikainen sijaiskotihoito ja aikuistuneen tytön identiteetti, minäkäsitys ja sijaisäitirepresentaatio. Tampere: Tampereen yliopisto. Väitöskirja.

Lehtonen, N. (2005). ”Olla vain ihan tavallinen isä”. Pitkäaikaisesti sijoitettujen lasten sijaisien kokemuksia isyydestään. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu –tutkielma.

Leiman, M. 2009. Mikhail Bakhtin’s contribution to psychotherapy research. Arvioitavana.

Linell, P. (1990). The power of dialogue dynamics. Teoksessa: Markovà, I. & Foppa, K. (toim.). *The Dynamics of Dialogue*, s.52. New York: Harvester Wheatsheaf.

Linell, P. (1998). *Approaching Dialogue. Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.

Luckmann, T. (1990). Social communication, dialogue and conversation. Teoksessa: Markovà, I. & Foppa, K. (toim.), *The Dynamics of Dialogue*, s. 52. New York: Harvester Wheatsheaf.

Mahkonen, S. (2007). *Lastensuojelu ja laki*. Helsinki: Edita Prima Oy.

Markovà, I. (1990). Introduction. Teoksessa: Markovà, I. & Foppa, K. (toim.). *The Dynamics of Dialogue*, s. 4. New York: Harvester Wheatsheaf.

Markovà, I. & Foppa, K. (toim.)(1990). *The Dynamics of Dialogue*. New York: Harvester Wheatsheaf.

Markovà, I., Linell, P., Grossen, M. & Salazar Orvig, A. (2007). *Dialogue in Focus Groups. Exploring Socially Shared Knowledge*. London: Equinox.

Mattila, T. & Rantakokko, P. (2003). *Hoitoprosessin kieli psykoosipotilaan perhekeskeisessä hoidossa avoimen dialogin hoitomallissa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Psykologian laitos. Pro gradu-tutkielma.

McHale, E. & Carr, A. (1998). The effect of supervisor and trainee therapist gender on supervision discourse. *Journal of Family Therapy*, 20: 395-411.

McLeod, J. (2001). *Qualitative Research in Counseling and Psychotherapy*. London: Sage.

Moghaddam, F. M. (1999). Reflexive Positioning: Culture and Private Discourse. Teoksessa Harré, R. & Langenhove, L. (toim.). *Positioning Theory* s. 74-86. Oxford: Blackwell.

Muuronen, K., Sariola, H. & Varsa, M. (2009). *Sijaishuolto sisältä päin – tekijät tietäjinä. Kysely alalla toimijoille. [Verkkoraportti]*. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto & Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia. [viitattu 26.11.2010]. Saatavissa: <http://www.lskl.fi/files/134/TtABbjk9.pdf>. ISBN 978-951-9424-67-5 (pdf).

Ojanen, S. (2009). *Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian käsittelyä*. Helsinki: Yliopistokustannus.

Perhehoitajalaki. 3.4.1992/312. [Elektroninen aineisto]. [viitattu 26.11.2010]. Saatavissa: [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920312?search\[type\]=pika&search\[pika\]=perhehoitajalaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920312?search[type]=pika&search[pika]=perhehoitajalaki)

Perhehoitoliitto. [Elektroninen aineisto]. [viitattu 19.11.2010] Saatavissa: <http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/suomessa/2.htm>

Rober, P. (2005). Family Therapy as a Dialogue of Living Persons: A Perspective Inspired by Bakhtin, Voloshinov and Shotter. *Journal of Marital and Family Therapy*, 31: 385 – 397.

Rober, P., Seikkula, J. & Laitila, A. (2010). Dialogical analysis of storytelling in the family therapeutic encounter. *Human Systems. The Journal of Therapy, Consultation and Training*, 21(1): 27-49.

Saastamoinen, K. (2008). Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.

Seikkula, J. (1994). Sosiaaliset verkostot: ammattiauttajan voimavarana kriiseissä. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Seikkula, J., Laitila, A. & Rober, P. (2011). Making Sense of Multi-Actor Dialogues in Family Therapy and Network Meetings. *Painossa. Journal of Marital and Family Therapy*.

Shotter, J. (1993). *Conversational realities: constructing life through language*. London: Sage.

Stiles, B., Osatuke, K., Click, M. & MacKay H. (2004). Encounters between internal voices generate emotion: an elaboration of the assimilation model. Teoksessa: Hermans, H. & Dimaggio C. (toim.). *The dialogical self in psychotherapy*, s. 91-100. New York: Brunner/Routledge.

Stiles, W. B. (1993). Quality Control in Qualitative Research. *Clinical Psychology Review*, 13: 593 – 618.

Stiles, W. B. (2003). *Qualitative Research: Evaluating the Process and the Product*. Teoksessa: Llewelyn, S. & Kennedy, P. (toim.). *Handbook of Clinical Health Psychology*. Miami: Wiley & Sons, Ltd.

Swartz, T. (2004). Mothering for the state: Foster parenting and the challenges of governmentcontracted carework. *Gender & Society*, 18(5): 567-587.

Tolkki-Nikkonen, M. (1990). *Parisuhde, perhesuhde, olosuhde*. Helsinki: Gaudeamus.

Valkonen, L. (1995). *Kuka on minun vanhempani? Perhehoitonuorten vanhempisuhteet. Tutkimuksia 52*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Gummerus Oy.

Wahlström, J. (2006). Luotettavuuden arviointi ja raportin kirjoittaminen. [Elektroniset luentokalvot]. Laadulliset tutkimusotteet psykologiassa. Psykonet-verkosto. [viitattu 16.12.2010]. Saatavissa: <http://apumatti.helsinki.fi/lcms.php?am=7619-7619-1&page=7631>

Watt, D. (2007). On Becoming a Qualitative Researcher: The Value of Reflexivity. *The Qualitative Report*, 12: 82 – 101.

Wilson, K., Fyson, R. & Newstone, S. (2007). Foster fathers: their experiences and contributions to fostering. *Child & Family Social Work*, 12 (1): 22–31.

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

Määttänen, V. (2010). Henkilökohtainen tiedonanto. 26.11.2010.

Transkriboinnissa käytetyt litteraatioymbolit Jokisen ja Suonisen (2000) mukaan

(.)	piste sulkujen sisällä	alle sekunnin tauko
(3)	numero sulkujen sisällä	tauot sekunneittain
[hakasulku avoin oikealle	päällekkäispuheen alkamiskohta
]	hakasulku avoin vasemmalle	päällekkäispuheen loppukohta
(teksti)	teksti sulkujen sisällä nauhalla	epäselvästi kuuluva kohta
()	tyhjät sulut	puhetta, josta ei ole saatu selvää
((huom.))	kaksoissulkeissa	nauhan purkajan huomautuksia
(...)	kolmoispisteet	tekstin poisjätö
teks-	viiva aloitetun sanan lopussa	aloitettu oletettu sana
.hhh		kuuluva sisäänhengitys
hhh		kuuluva uloshengitys
O		työnohjaaja
N1, N2 jne.		naispuolinen työnohjattava
M1, M2 jne.		miespuolinen työnohjattava

Ote I
Perh I; 1380–1396

				dialogisuus	dialogisuus
rivi-numerot	N2	M1	N3	mihin vastaa, tuleeko vastatuksi	polyfonisuuteen osallistuminen, uusien merkitysten luominen
1380 - 1382	niin mielenkiintoista niin ko (.) minusta on olla mukana tässä, että olen tyytyväinen, että heti mennään niin ku konkreettisesti asiaan, että tämmönen on meidän, että tulee kommenttia toisilta eikä sivuuteta tavallaan, että no niin se on sun ongelmas ((naurua))			<ul style="list-style-type: none"> vastaa: 1) työnohjaajan esittämään kysymykseen lopputunnelmista; 2) ryhmäläisten tapaan kuunnella ja kommentoida; 3) menneisyydessä olleiden sivuuttajien kommentteihin 	<ul style="list-style-type: none"> oma henk.koht ääni + sivuuttajien ääni
1383		mmm		<ul style="list-style-type: none"> myöntelee N2:n ilmaisua 	
1384 - 1385	enkä mä nyt siihen uskonutkaan tai että niin käykään mut kyllä joskus kieltämättä tulee vähän niin ku sellanen fiilis, että kun verkostojen kanssa asioi niin			<ul style="list-style-type: none"> vastaa kuviteltuun kysymykseen, luuliko niin käyvän 	<ul style="list-style-type: none"> ainakin pari sisäistä omaa ääntä
1386			mmm	<ul style="list-style-type: none"> myöntelee N2:n ilmaisua 	
1387 - 1388	ja sieltä on ihan tullutkin kommenttia vuosien varrella, että sehän on ammatinvalintakysymys				
1389		oma valinta (1) kyllä		<ul style="list-style-type: none"> vastaa: 1) N2:lle; 2) itselleen omiin menneisyyden kokemuksiin liittyen 	<ul style="list-style-type: none"> liittyy edelliseen ilmaisuun jakaa N2:n kokemuksen tuo keskusteluun oman äänensä reflektoi N2:ta omin sanoin rinnastamalla ”ammatinvalintakysymyksen” ”omaan valintaan” -> laajentaa yhteistä ymmärrystä
1390			mmm	<ul style="list-style-type: none"> vastaa M1:lle 	
1391	nii nii			<ul style="list-style-type: none"> vastaa M1:lle 	
1392		näinhän se on kyllä		<ul style="list-style-type: none"> vastaa: 1) N2:n ilmaisuihin; 2) omiin kokemuksiinsa; 3) edelliseen ilmaisuunsa 	
1393	ne on aika kylmiä vastauksia			<ul style="list-style-type: none"> vastaa itselleen ja verkostoiden kommentteihin 	<ul style="list-style-type: none"> henkilökohtainen ääni
1394		et itehän oot valinnu, nii kyllä tälläsiä vastauksia tullee		<ul style="list-style-type: none"> vastaa: 1) N2:n ilmaisuihin; 2) omiin kokemuksiinsa; 3) edellisiin ilmaisuihinsa 	<ul style="list-style-type: none"> jakaa N2:n kokemuksen reflektoi N2:ta omin sanoin
1395			mmm		

1396		ei siitä pääse mihikkää			
------	--	----------------------------	--	--	--

Ote II
Sij I; sijoittuu riveille 126 – 617

rivi-numerot	N4	N1	M2	O	N2	dialogisuus mihin vastaa, tuleeko vastatuksi	dialogisuus polyfonisuuteen osallistuminen, uusien merkitysten luominen
esittäytymiskierros							
126– 132		et se on tullut nyt haasteelliseksi kun näähän ei pysy siinä kahestatoista kolmeen kuukauteen nää lyhytaikaiset ((sijoitukset)) että että ihmisten elämästä kun on kyse niin ne saattaa venähtää (.) ja se tietenkin asettaa hoitajalle aikamoisia tunnekuohuja siitä lapsesta luopuminen (.) se on iso kriisi (1) ((poistettu rivi 130)) ja tota (.) mm-meillekin just kävi näin että tämä pieni vauvaneiti vauva oli meillä kaksi kuukautisesta nyt täytti yhdeksän kuukautta ja lähti perheeseen				<ul style="list-style-type: none"> uusi teema, jonka N1 ottaa esille esittäytymiskierroksella 	<ul style="list-style-type: none"> tuo esittäytymisessä esiin uuden, henkilökohtaisen äänen
episodi vaihtuu; yhteistä keskustelua esittäytymiskierroksen aiheista							
565– 566	[et nyt (jos) vaikka nyt menee pari päivää kaikki rullaa niinku (.) mitä (.) ni- si- (.) tämmöstähä se o aina					<ul style="list-style-type: none"> ilmaus osana M1 & M4, N4 & N3:n välistä, toista teemaa käsittelevää keskustelua N4 vastaa muille keskustelukumppaneille 	<ul style="list-style-type: none"> tuo esille omaa ääntään
567		nii on				<ul style="list-style-type: none"> vastaa N4:lle 	

568	ja siinä mielessä onneks tota (.)						
569–573			sinulla oli se luopuminen siitä (.) meil on kans semmonen sen tytön kans vähän että käsitteillä että (.) palaako hän isän luokse vai (.) ((poistettu rivit 570–571)) sitä ei nyt ossaa semmosta vahvaa kiintymyssuhdetta siihen tyttöön tehä (öö) että jos se nyt lähteekin keväällä pois ni (.) si-siinä on semmonen työma-...			<ul style="list-style-type: none"> vastaa ilmauksellaan N1:n aloittamaan luopumis-teemaan (kts rivit 126–132) ilmaisu ei liity edeltävien keskustelijoiden ilmaisiin -> keskeyttää edellä esitetyn keskustelun 	<ul style="list-style-type: none"> tuo ilmauksessaan esille uuden, henkilökohtaisen äänen aiheeseen liittyen pyrkii luomaan uusia merkityksiä teemaan liittyen ja sitä myöden luomaan jaettua ymmärrystä keskustelijoiden välille
574–577					mh hänellä on huoltajuuden hhh siirto isälle ja huostaanoton purku meneillään ja ne on nyt aivan aukinaisia (.) kauheen vaikea on niin ku työskennellä...	<ul style="list-style-type: none"> vastaa M2:n ilmaukseen täydentämällä sitä ja laajentamalla aihetta 	<ul style="list-style-type: none"> tuo keskusteluun oman äänensä + luo uusia merkityksiä
episodi vaihtuu; työnhajaaja palauttaa keskustelun N4:n ja N1:n väliseen keskusteluun (rivit 565 – 567)							
580				...jo et sä huomasit et teil on jotenkin tää s-samankaltane n tilanne- ((N3:lle, viitaten tämän kesken jääneeseen ilmaisuun))...		<ul style="list-style-type: none"> viittaa M1 & M4, N4 & N3:n väliseen keskusteluun ei vastaa omaa ilmaisuun välittömästi edeltäviin M & N2:n ilmaisiin 	<ul style="list-style-type: none"> toimii aktiivisesti luodakseen yhteisesti jaettua ymmärrystä aiemmin aloitetusta teemasta sekä luodakseen polyfonisuutta
episodi vaihtuu; työnhajaaja palauttaa keskustelun M2:n aloittamaan aiheeseen							
597				teillä oli tää luopumisteem a ((osoittaa pareja 1 & 2))		<ul style="list-style-type: none"> viittaa N1:n riveillä 126 sekä M2:n riveillä 569 aloittamiin ilmaisiin 	<ul style="list-style-type: none"> toimii aktiivisesti luodakseen yhteisesti jaettua ymmärrystä aiemmin aloitetusta teemasta sekä luodakseen

							polyfonisuutta
598			joo (.) sitten tässä oli ovela (.) eilen se tyttö sano että hän alkaa jo väsymään tähän			<ul style="list-style-type: none"> • vaikuttaa siltä, kuin ei suoraan vastaisi työnohjaajan kysymykseen • viittaa omaan ilmaisuunsa (rivit 569-) sekä M & N2:n yhteisiin puheenvuoroihin (rivit 574-579) 	
599					[kolmeen paikkaan...	<ul style="list-style-type: none"> • täydentää M2:n ilmaisua 	
<i>episodi vaihtuu; N1 vastaa työnohjaajan esittämään kysymykseen (rivi 597)</i>							
616		se on pikkusen erilainen kuitenkin se luopuminen (.) mä tiedän et toiki on kipee mut...				<ul style="list-style-type: none"> • vastaa ilmauksellaan M2:n ja työnohjaajan ilmauksiin sekä omiin kokemuksiinsa (eli itselleen) 	<ul style="list-style-type: none"> • ilmaus ei pyri vastavuoroiseen keskusteluun M2:n kanssa • ei ”kuule” M2:n ääntä • ei pyri luomaan yhteisesti luotua ymmärrystä

Ote III
Perh V; 355 - 418

rivi-numerot	M2	O	M3	vastaanottajat	positiot	äänet
355- 375	<p>mutta sehän on kuitenkin aina tämmöstä virallista vuorovaikutusta tietyllä tavalla koska (.) periaatteessahan ne voi dokumentoida ne siellä ne puhelut tai äänittää tai pistää paperille että ei siinä nyt ihan kannata mitä tahansa mennä möläyttämään että (.) et pitää tietysti olla aika luottamuksellinen suhde sosiaalityöntekijään tai tai ylipäätensä siihen tahoon kenen kanssa näitä asioita jaat että tuota (0.5) et tietysti tämmönen terve itsesuojeluvaisto ja o- o- oman työnki niinku tavallaan (2) et kyllä silleen silleen pitää ... ((poistettu rivit361-364)) ...et kyl se vaatii tietysti rohkeuttaki ja ja kokemustaki ja ja nimeomaan sitä luottamusta siihen toiseen (.) puoleen et sää uskallat sanoo et ei (.) en mää sanosi että kaikille soskuille voi sanoo (.) toisille ehkä voi sanoo vähä vähän suurempaan [mm] ja toisille pitää vaan sitte että no tässä mennään näin ja tämmöstä on sattunu ja tapahtunu (.) jos ei tunne ihmistä (1) tai että on (.) että on joku että on että sanotaan että on tuore (1) tavallaan niin ku kumppanuus (3) tai yhteistyökuvio (.) ni ni (1) kannattaa niinku vähän (1) ihan ihan niinku sanoin niin omaaki etua ajatella... ((poistettu rivit 371-373)) ...sossu on (1) niin</p>			<ul style="list-style-type: none"> aiemmin aiheesta keskustelleet N2 ja työhajaaja yleinen toive vapaammasta vuorovaikutuksesta sosiaalityöntekijöiden kanssa 	<ul style="list-style-type: none"> sosiaalityöntekijän yhteistyökumppanina toimiva perhekotiyrittäjä autonomiaansa suojeleva ammattilainen 	<ul style="list-style-type: none"> työn reunaehdot tunnistava järjen ääni, virallinen ääni varovaisuuden ääni, kokemuksista oppineen M2:n ääni

	ku se virallinen taho ja se on lapsenkin niin ku lähin lähin (.) niinku (1) tavallaan (1) jonka pitää ajatella myöski sen lapsen näkökulmasta tai					<ul style="list-style-type: none"> • sosiaalityöntekijän asemaa ymmärtävä ääni
376		[et on niin ku virkavastuulla ((sana josta ei saa selvää))				
377- 400	[niin virkavastuussa silleen ja tärke ihminen tietyllä tavalla pitäis ainaki olla monelle nuorelle et jolle nuori voi sanoa jos on epäkohtia jossain perhekodissa... ((poistettu rivi 379)) ...niin et sossukin on tietyllä tavalla siinä tavallaan semmosessa kolmiossa ja... ((poistettu rivit 382-402))			<ul style="list-style-type: none"> • työnhajaaja • muut ryhmäläiset 	<ul style="list-style-type: none"> • sosiaalityöntekijän yhteistyökumppanina toimiva perhekotiyrittäjä 	<ul style="list-style-type: none"> • työn reunaehdot tunnistava järjen ääni • sosiaalityöntekijän asemaa ymmärtävä ääni

403-418			<p>hyvin tuttuja tunteita oli ja hyvin (1) hyvin M2 & N2 tämän asian niin kun tiivistä tähän mi- minkä asioiden kanssa sitä niin kun toimitaan ja painitaan (1) (1) jos tähän niin ku sosiaalityöntekijöiden (1) kohtaamiseen niin ehk kysyit ((osoittaa sanansa työnhajaajalle)) jossakin vaiheessa että kuinka kauan se ottaa se luottamuksen syntyminen niin kaikkien kohalla siihen ei riitä sata vuotta... <i>(poistettu rivit 407-409)</i> ...ja kyllähän se tämä viranomaistaho niin (2) kun on sanottu että meitä ei (0.5) perhekoteja ei valvo kukaan mutta kyllähän nämä on tilanteita kun me kohdataan hhh sijoittavan lapsen sosiaalityöntekijät niin mehän ollaan syynissä (1) meitähän siinä tarkkaillaan että se on sitten mikä on se reaktio että tuleeko se heti (0.5) niin ku he sanoivat että on tehty väärä valinta [joo] että tää paikka ei sopinutkaan että (1) vai vai löytyykö sieltä se ymmärrys... <i>(poistettu rivit 415-416)</i> ...kuitenkin se tietty varovaisuus sinne sosiaalityöntekijöihin päin tietysti on että ei (0.5) ei aivan (1) aivan tuota (1) pura kaikkea mitä (1) mielen päällä sitten on...</p>	<ul style="list-style-type: none"> • edelliset keskustelijat, koko ryhmä, oman itsen henkilökohtainen puoli • se ilmaisussa määrittelemättömäksi jäävä taho, joka on sanonut, ettei perhekoteja valvo kukaan 	<ul style="list-style-type: none"> • työnhajausryhmän jäsen • perhekotiyrittäjä • tarkkailtavana ja arvioitavana, alta vastaavassa asemassa, oleva yrittäjä 	<ul style="list-style-type: none"> • yhteensulautuva ääni • (henkilökohtaisempi sävy kuin M2:lla): työn haasteisiin suostuneen mutta niistä myös rasittuneen ääni • vastalauseen ääni • ahdistunut ääni, kiukkuinen ääni, johonkin tiettyyn menneisyyden tilanteeseen ajoittuvan M3:n ääni
---------	--	--	--	--	--	--

Ote IV
Sij VIII; 620–646

rivi-numerot	O	M4	N4	vastaanottajat	positiot	äänet
620	erooks se mitenkään siitä miten ne N4 ((eroavatko lapset siinä, miten ne suhtautuvat N4:ään ja M4:ään))			<ul style="list-style-type: none"> M4 mutta myös koko muu ryhmä 		
621 - 627		((rykii)) mä aattelin sitä että (.) että tota (.) heidän kulttuurissa ((etninen ryhmä, josta lapset tulevat)) isän rooli on ollu tota niin ku vähäsempi (.) yleensä tota että (.) isät on yleensä menossa (.) et sit tota nyt avioeronki takia ni (.) isä on pois kuvioista (.) sillan ku meille lapset tuli ni tää keskimäinen tyttö ni tuota (.) se torju mut hyvin jyrkästi sitte (.) mut mun täyty vaan vähän niin ku jäähä oottamaan ja .hhh luomaan pikkuhiljaa sitä suhdetta .hhh mutta tuota (.) en minä nyt huomaa silleen erikoisempaa (1) siitä se on vaan		<ul style="list-style-type: none"> koko ryhmä 	<ul style="list-style-type: none"> tapahtumia muistelevan sijaisän positio sivussa olleen ja odottamaan jääneen sijaisän positio positioi itsensä suhteessa lapsiin (keskimäiseen) tilaa antavaksi ja odottavaksi eli tietyn matkan päähän mutta kuitenkin yhteyttä ylläpitäväksi 	<ul style="list-style-type: none"> ymmärtämyksen ääni sopeutumisen ääni kärsivällisyyden ääni
628 - 641			nii nythän se on niin ku isä niille (.) että mahottoman hyvät välit on kaikkien kanssa (.) et viimeisen päälle(.) et jos aattelee (.) ei minkäänlaista ihan kaikkien kansa (.) et jo-joka lapselle (.) et se on vaan kehittyny .hhh mut sitä me aateltiin että (.) et näil lapsilla tietenkä ku ne oli monta vuotta ollut pelkän äidin että että se (.) tietyllä tavallah (.) niin ku minähän olen s- sem biologisen äidin kans kilpailija ku se on .hhh ja koko ajan se suhde on toisenlainen ku äidin kans ja lasten kans mut M4:lla ei oo tietyllä tavalla ollu sitä kilpailijaa koko aikana et se on ollu	<ul style="list-style-type: none"> M4 + työnohjaaja + koko muu ryhmä sijoitetut lapset ja heidän biologinen äitinsä 	<ul style="list-style-type: none"> sijaisäidin ja puolison positio 	<ul style="list-style-type: none"> tyytyväisyyden ja ylpeyden ääni lapsien biologisen perheen kanssa vuorovaikutuksessa ollut ääni

			<p>helpompi se rooli niin ku M4:lla (.) et mul on (.) et selkeesti ku ei ole ollu kenen kanssa kilpailla niin ku isähahmona mut mulla on koko ajan se laps ä- e- tietenki ne alitajusesti ja tietosestiki ni koko ajan aattelee (.) et mikä se oikee äiti ja minä olen ja (.) kaikella tavalla .hhh se on hirvee (.) sanoisin että älyttömän raskas (.) henkisesti (.) taiteilla siinä niin ku siinä et minkälaiseen mitenkä se muotoutuu (.) ja ku ihan eri (.) maailmoista myö ollaan äitin kans niin ku sillä tavalla kaikella tavalla</p>			
642 - 644		<p>se on niin hauska kun tota joku aika sitten ne tytöt pohti sitä että tuota (.) et kyl se on ku meillä on kolme issää (.) no sitten se e- e- J:n isä ja M4 ja taivaan Isä ((yleistä naurua))</p>		<ul style="list-style-type: none"> • koko ryhmä • M4 itse 	<ul style="list-style-type: none"> • hyväksytyksi tulleen sijaisän positio 	<ul style="list-style-type: none"> • helpotuksen ääni • huvittuneisuuden ja ilon ääni • lasten sutkautuksista nauttivan sijaisän ääni
645	<p>et hyvässä sarjassa olet ((yleistä naurua))</p>			<ul style="list-style-type: none"> • etenkin M4 mutta myös koko ryhmä 	<ul style="list-style-type: none"> • myönteistä identiteettiä vahvistavan työnohjaajan positio 	<ul style="list-style-type: none"> • huumorin ääni
646		<p>hyvässä sarjassa joo (.) tunnustus</p>		<ul style="list-style-type: none"> • koko ryhmä • M4 itse 	<ul style="list-style-type: none"> • sijaisISÄN positio 	<ul style="list-style-type: none"> • huumorin ääni • ilon ja ylpeyden ääni